Vandnymfer og guldsmede i Vejlerne, en toårig undersøgelse 2017-18,

afsluttende rapport

Udført af Jørgen Peter Kjeldsen, ornit.dk, for Aage V. Jensen Naturfond

Vandnymfer og guldsmede i Vejlerne, en toårig undersøgelse 2017-18, afsluttende rapport.
Udført for Aage V. Jensen Naturfond af Jørgen Peter Kjeldsen, ornit.dk (tekst, grafik, fotos & layout).

Rapporten bedes citeret således: Kjeldsen, J.P. 2019: Vandnymfer og guldsmede i Vejlerne, en toårig undersøgelse 2017-18, afsluttende rapport. – 44 sider. Aage V. Jensen Naturfond. www.ornit.dk/dwnld/GuldsmedeVejlerne_slutrap.pdf.

Forsidefoto: æglæggende Huevandnymfer, Selbjerg Vejle

Bagsidefoto: Fireplettet Libel, Selbjerg Vejle

Klaringerne i Tømmerby Fjord, levested for en rig guldsmedefauna

Vandnymfer og guldsmede i Vejlerne
en toårig undersøgelse 2017-18,
afsluttende rapport

Faunaen af guldsmede og vandnymfer i Vejlerne var før denne undersøgelse dårligt kendt, men som landets største sammenhængende system af ferske vådområder – søer, sump, våd rørskov og kanaler – var det nærliggende at antage, at denne dyregruppe måtte være rigt repræsenteret i reservatet.

I bogværket 'Vejlernes natur – status over reservatets mangfoldighed 1998' nævnes der intet om guldsmedefaunaen.

Størstedelen af det hidtidige kendskab til situationen skyldtes publikums-faciliteten gangbroen i Han Vejle – en meget stor del af de indberettede fund før 2017 er fra denne specifikke lokalitet. Her var bl.a. næsten årlige fund af den sjældne, rødlistede **Huevandnymfe**, *og i 2006 fandtes for første gang i Danmark arten* **Baltisk Mosaikguldsmed** *i Han Vejle, hvorfra den også er rapporteret i årene der er gået siden. Vejleområdet er sammen med Nordmors fortsat det eneste kendte danske yngleområde for denne art. Disse fund antydede i høj grad, at Vejlerne rummer gode potentialer for guldsmede og vandnymfer, også sjældne og krævende arter, og var på den måde en inspiration til at iværksætte en undersøgelse som også inddrog resten af reservatet. Jeg foreslog derfor, at der skulle foretages en sådan målrettet undersøgelse af guldsmedefaunaen i Vejlerne, og Aage V. Jensen Naturfond imødekom ansøgningen med økonomisk støtte og adgang til reservatet.*

Registreringerne af arterne skulle samtidig bidrage til den landsdækkende atlasundersøgelse af guldsmede og vandnymfer (se projekthjemmesiden guldsmedeatlas.dk), som gennemførtes i årene 2014-18, og dermed også supplere NOVANA-overvågningen ved at være med til at identificere hidtil ukendte levesteder. Særligt fund af rødlistede arter kan potentielt gøre en forskel i forhold til forvaltningen af specifikke naturområder.

Huevandnymfe han, Selbjerg Vejle

I 2017 har jeg brugt 34 dage i felten på undersøgelsen, fordelt med 6 i maj, 10 i juni, 6 i juli, 5 i august, 4 i september og 3 i oktober. I 2018 er der ligeledes brugt 34 dage, fordelt med 7 i maj, 7 i juni, 8 i juli, 5 i august, 4 i september og 3 i oktober.

Der er udelukkende valgt dage med solskin til undersøgelsen, der de fleste dage er udført fra ca. kl. 10 (sommertid) til midt på eftermiddagen, de timer på dagen hvor guldsmede og vandnymfer er mest aktive. Størstedelen af indsatsen blev i 2017 brugt på kanalerne i kano, kun på dage med vindstyrke over 4-5 m/sek. blev undersøgelsen dette år foregået til fods langs digerne. I 2018 har en stor del af fokus været på at gennemgå mindre søers rørbræmmer i waders, og derfor har kano været anvendt i mindre grad.

Tanken fra starten var at også sejle langs rørbræmmerne i de store søer i kano, men det viste sig svært at håndtere (styre) kanoen ved blot den mindste smule vind på de åbne vandflader.

Alle iagttagne dyr er så vidt muligt identificeret på stedet ved hjælp af håndkikkert, og med det samme registreret i Naturbasens app på mobiltelefon. På den måde er samtlige fund præcist geo-referentierede, og har efterfølgende kunnet udtrækkes til en GIS-database. Kun i ganske få tvivlstilfælde har det været nødvendigt at fotografere dyrene i felten, for efter hjemkomsten at efterprøve identifikationen. Blandt de arter som forekommer i Vejlerne er det kun hedelibeller, som i visse tilfælde kan udgøre egentlige udfordringer i forhold til sikker artsbestemmelse. Derfor har en del flyvende hedelibeller kun kunnet registreres som "Hedelibel sp.".

Sortmærket Kobbervandnymfe han, Tømmerby

Det er tilstræbt at fordele indsatsen jævnt, så de fleste dele af reservatet er blevet undersøgt nogenlunde lige intensivt, dog har det meste af Østerild Fjord og sydsiden af Arup Vejle fået mindre opmærksomhed, da de mere åbne og forblæste søbredder ved disse søer blev vurderet som mindre egnede (bekræftet ved "stikprøver").

Udgangspunktet før denne undersøgelse var som nævnt en meget beskeden viden om Vejlernes guldsmedefauna. Nu ved undersøgelsens afslutning kan det konstateres, at den er en af de bedst undersøgte i landet. Der er i undersøgelsens løb gjort overraskende nye fund, og for samtlige forekommende arter i reservatet er vores viden blevet langt bedre. De to atlaskvadrater, som dækker det meste af Vejlerne, er de artsrigeste i Nordjylland med tilsammen 36 arter (hvoraf ikke alle dog forekommer indenfor Vejler-reservatet). Til sammenligning kan nævnes, at kvadraterne med flest arter (i søhøjlandet og ved Skjern Enge) huser 38-40 arter guldsmede og vandnymfer.

Kortene i rapporten viser alle fund gjort i løbet af undersøgelsen, samt i de seneste to sæsoner forud for 2017, og også i Vejlernes randområder – for at komplettere billedet bedst muligt.

For arter på rødlistens kategorier NT (næsten truet) og EN (truet) er status nævnt i overskriften.

For assistance under nogle af kanoturene takkes Albert Schmidt, Kurt Æbelø Madsen, Bjarne Pedersen, Carsten Krog Pedersen, Jens Frimer Andersen og Ivan Nielsen.

Alle fotos i rapporten er taget af forfatteren. I enkelte tilfælde, hvor der ikke har været nye fotos fra 2018, er der tale om gengangere fra "midtvejsrapporten" 'Vandnymfer og guldsmede i Vejlerne - en toårig undersøgelse 2017-18, foreløbige resultater efter feltsæsonen 2017'.

Kortene er udarbejdede i programmet QGIS på baggrund af bl.a. frie data fra Open Street Map og Styrelsen for Dataforsyning og Effektivisering, tilpasset til det lokale område.

Tømmerby, februar 2019

Jørgen Peter Kjeldsen / ornit.dk

ARTSGENNEMGANG

I artsgennemgangen på de kommende sider er samtlige 35 arter, som forfatteren har truffet i de atlas-kvadrater, som dækker Vejlerne, medtaget – uagtet at ikke alle er fundet i selve Vejler-reservatet. Udover disse 35 arter har en anden observatør rapporteret Blåvinget Pragtvandnymfe fra Østerild Bæk.

Under hver art behandles forekomsten **I Vejlerne**, **Omkring Vejlerne**, samt **Flyvetid**. I de fleste tilfælde nævnes (for Vejlerne, ikke for randområderne) summen af iagttagelser de to undersøgelsesår 2017 og 2018. Når der under Flyvetid nævnes datointervaller (for 2017 og 2018), er de nævnte datoer kun gældende for iagttagelserne i selve Vejler-reservatet, med mindre andet er anført.

Arterne er nævnt efter systematisk rækkefølge (ifølge Dijkstra & Lewington 2006), med undtagelse af, at Håret Mosaikguldsmed er placeret sammen med de øvrige mosaikguldsmede for overskuelighedens skyld.

Blåbåndet Pragtvandnymfe

Vejlerne: er kun set ved Tømmerby Ringkanal (omkringflyvende enkeltindivider fra ynglelokaliteten Tømmerby Å). Der var markant flere i 2018 (31 individer) end i 2017 (5), og de registreredes spredt over et meget større areal – stort set hele vejen rundt om Tømmerby Fjord.

Omkring Vejlerne: træffes med gode bestande i et par af bækkene, som løber til Vejlerne – Tømmerby Å og Østerild Bæk. Ved Tømmerby Å er registreret op til ca. 50 individer, og ved Østerild Bæk ca. 40. Arten yngler ved rindende vand, men strejfer en del omkring, og vil til tider optræde væk fra ynglestederne – er således også truffet i klithedeterræn ved Blovsgårde og ved en meget lille bæk i Tømmerby.

Flyvetid: for vandnymfer ganske lang flyvetid, fra maj til august. I undersøgelsen registreret 19/6-1/8 (2017) og 1/6-26/7 (2018).

Blåbåndet Pragtvandnymfe han, Tømmerby Å

Fund af Blåbåndet Pragtvandnymfe 2015-18

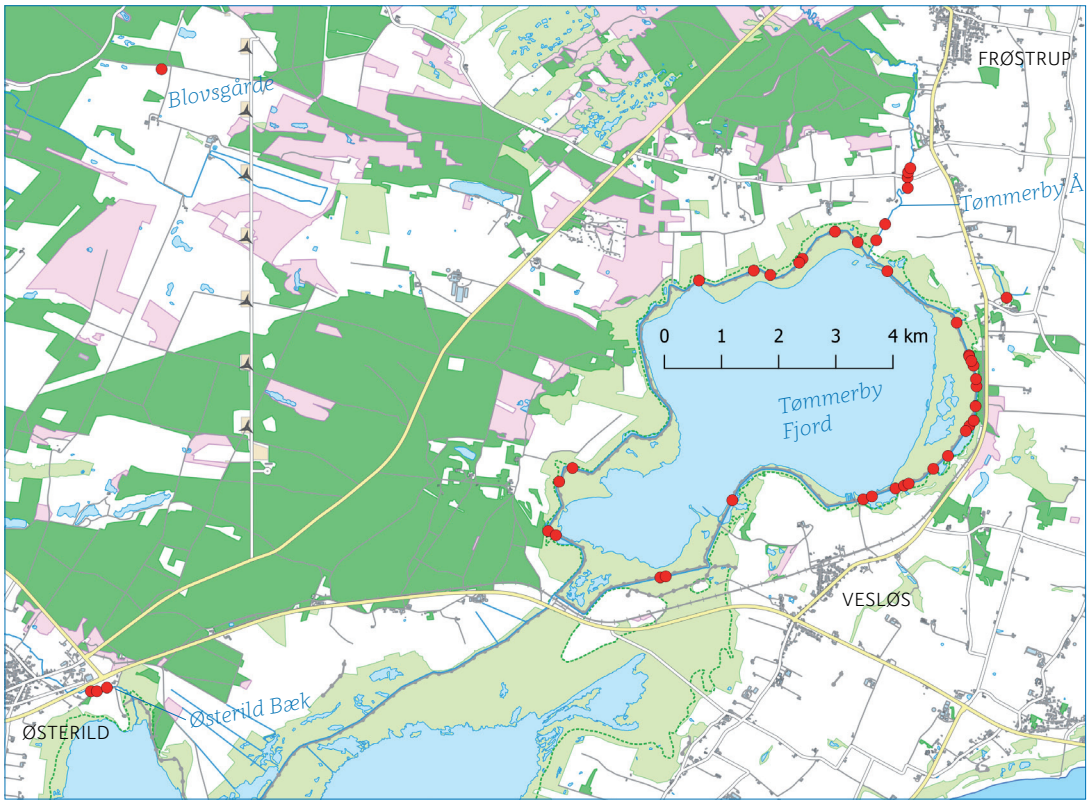

Almindelig Kobbervandnymfe

Almindelig Kobbervandnymfe han, Tømmerby

Vejlerne: en art som kun ses fåtalligt i reservatet, langs diger og rørbræmmer. I 2017 blev der registreret 27 individer, i 2018 18.

Omkring Vejlerne: træffes relativt almindeligt ved mange mindre søer og vandhuller, særligt i klitheder og plantager, hvor den visse steder kan optræde i tætte koncentrationer (op til 100 registreret ved én sø i Blovsgårde/Hjardemål Klit-området).

Flyvetid: juni-august. I undersøgelsen registreret 6/7-2/9 (2017) og 8/6-2/9 (2018).

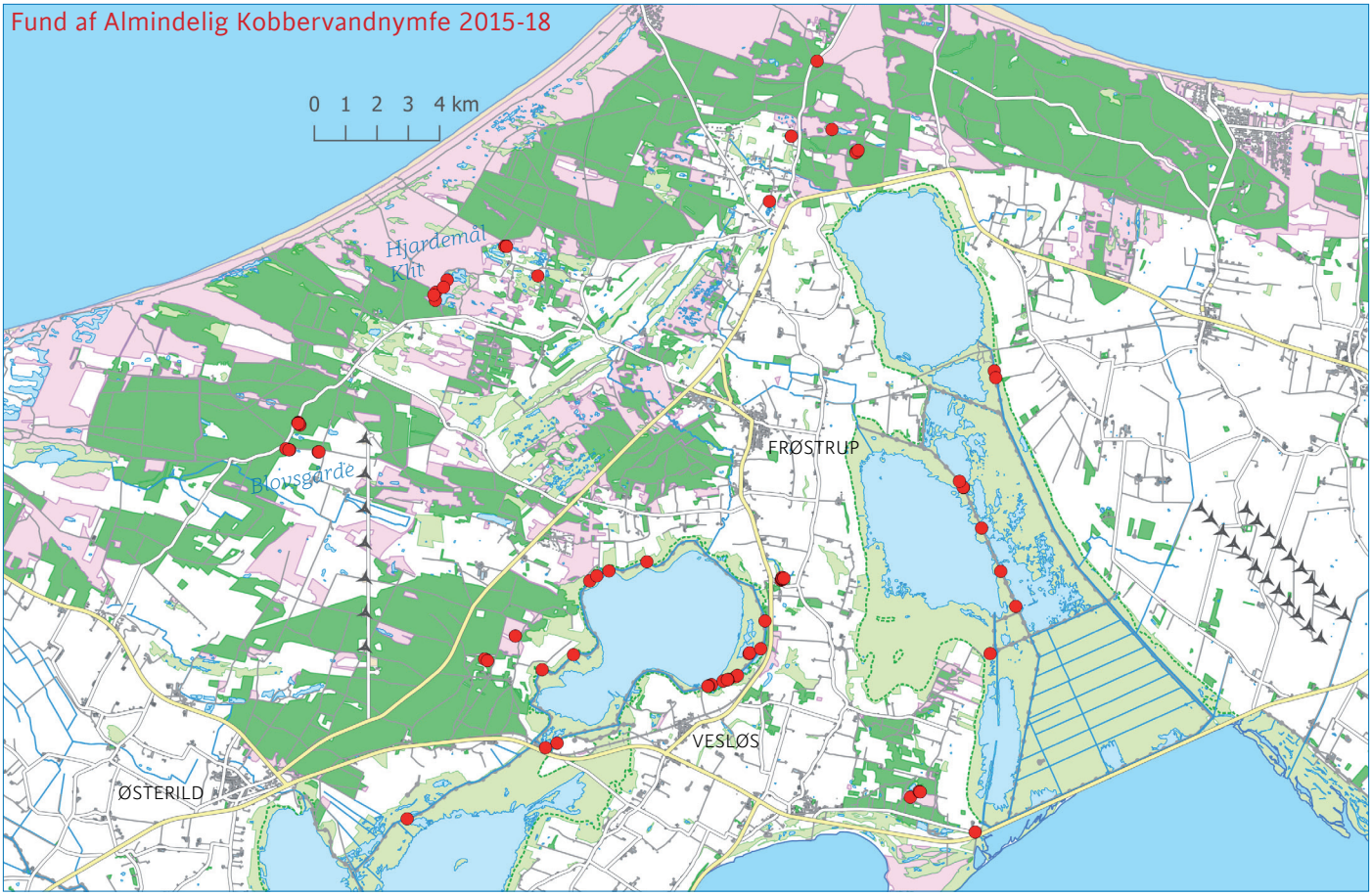

Sortmærket Kobbervandnymfe

Sortmærket Kobbervandnymfe han, Tømmerby

Vejlerne: ikke truffet i reservatet.

Omkring Vejlerne: mest knyttet til næringsfattige miljøer, specielt temporære søer. Fundet ved et mindre, kunstigt vandhul i Tømmerby, desuden ved mange af søerne i Hjardemål Klit/Blovsgårde-området, inkl. nogle af de nyanlagte søer i forbindelse med Østerild Vindmølletestcentret.

Flyvetid: hovedsageligt juni-august.

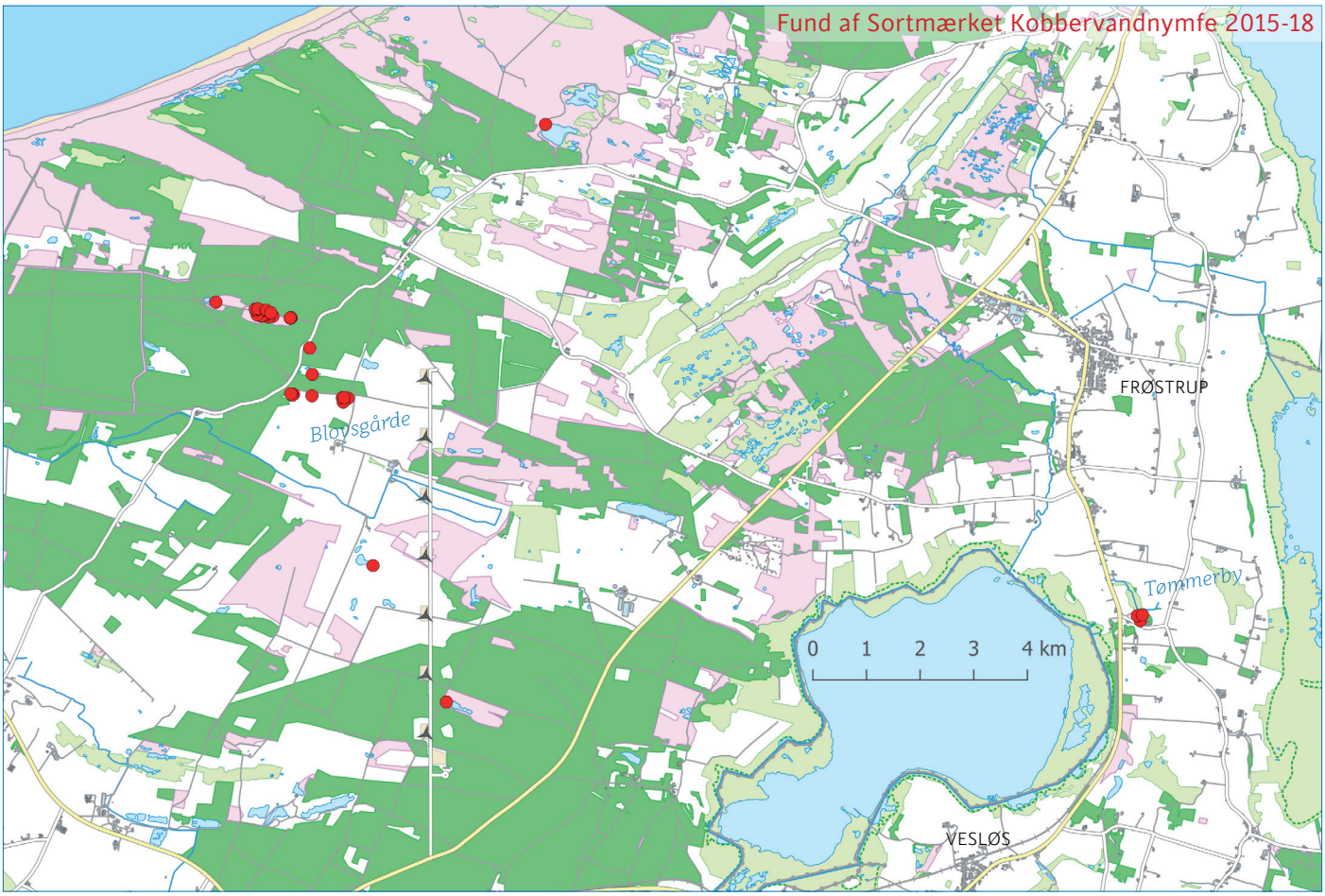

Stor Farvevandnymfe

Æglæggende Stor Farvevandnymfe hun, Tømmerby Ringkanal

Vejlerne: en af de talrigeste vandnymfer; er fundet i alle undersøgte rørbræmmer langs kanaler og søer. Desuden i forbindelse med mindre grøfter, selv inde på Bygholmengen er arten truffet. Arten var særligt hyppig i 2017, hvor der taltes 1440 individer i alt i løbet af sæsonen. I 2108 var summen af observationer 732.

Omkring Vejlerne: træffes stort set overalt hvor der er vand, truffet i mange mindre søer og vandhuller.

Flyvetid: hovedsageligt maj-august. I undersøgelsen registreret 22/5-2/9 (2017) og 14/5-2/9 (2018).

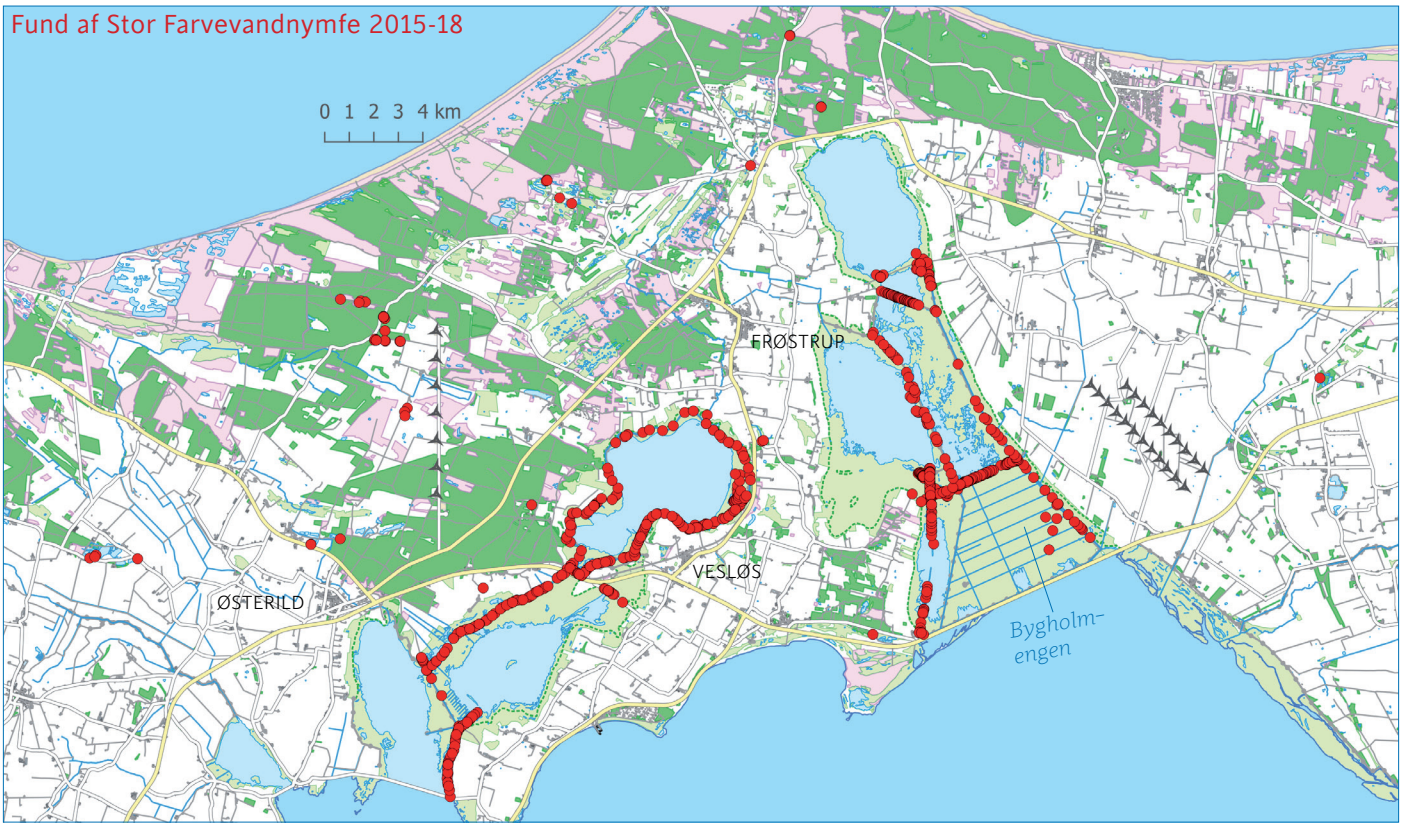

Lille Farvevandnymfe (rødlistestatus: **næsten truet**)

Æglæggende Lille Farvevandnymfe hun, Blovsgårde

Vejlerne: ikke truffet i reservatet.

Omkring Vejlerne: truffet i fem af de nyanlagte vandhuller i forbindelse med Østerild Vindmølletestcentret, i Blovsgårde-området. Da arten blev fundet her 18/6 2017, var det første kendte forekomst i Thy, ret isoleret fra øvrige kendte lokaliteter. Det er ikke en art som umiddelbart kan forventes at dukke op i Vejlerne, selv om den netop er kendt for stor spredningsevne – for Lille Farvevandnymfe har en forkærlighed for nyskabte/opståede vandområder med yderst sparsom vegetation.

Flyvetid: hovedsageligt juni-august.

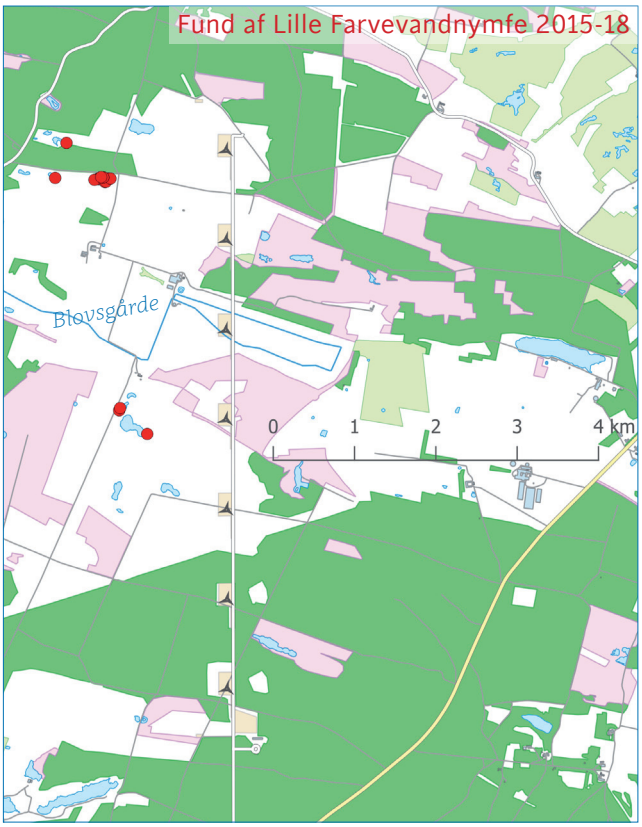

Fund af Lille Farvevandnymfe 2015-18

Lille Farvevandnymfe han, Blovsgårde

Almindelig Vandnymfe

Almindelig Vandnymfe han, Selbjerg Vejle

Vejlerne: er stort set truffet almindeligt ved alle undersøgte rørbræmmer, med sammenlagt 424 individer registreret i 2017, og 407 i 2018. Er formentlig væsentligt mere udbredt end kortet viser, idet arten også kan findes ved bredderne af de store søer (hvilket "stikprøver" har vist).

Omkring Vejlerne: træffes i mange typer af søer og vandhuller, visse steder særdeles talrigt – op til 170 individer registreret i én sø ved Blovsgårde (en af de nygravede søer i forbindelse med Østerild Vindmølletestcentret).

Flyvetid: hovedsageligt maj til august/starten af september. I undersøgelsen registreret 21/5-2/9 (2017) og 14/5-6/9 (2018).

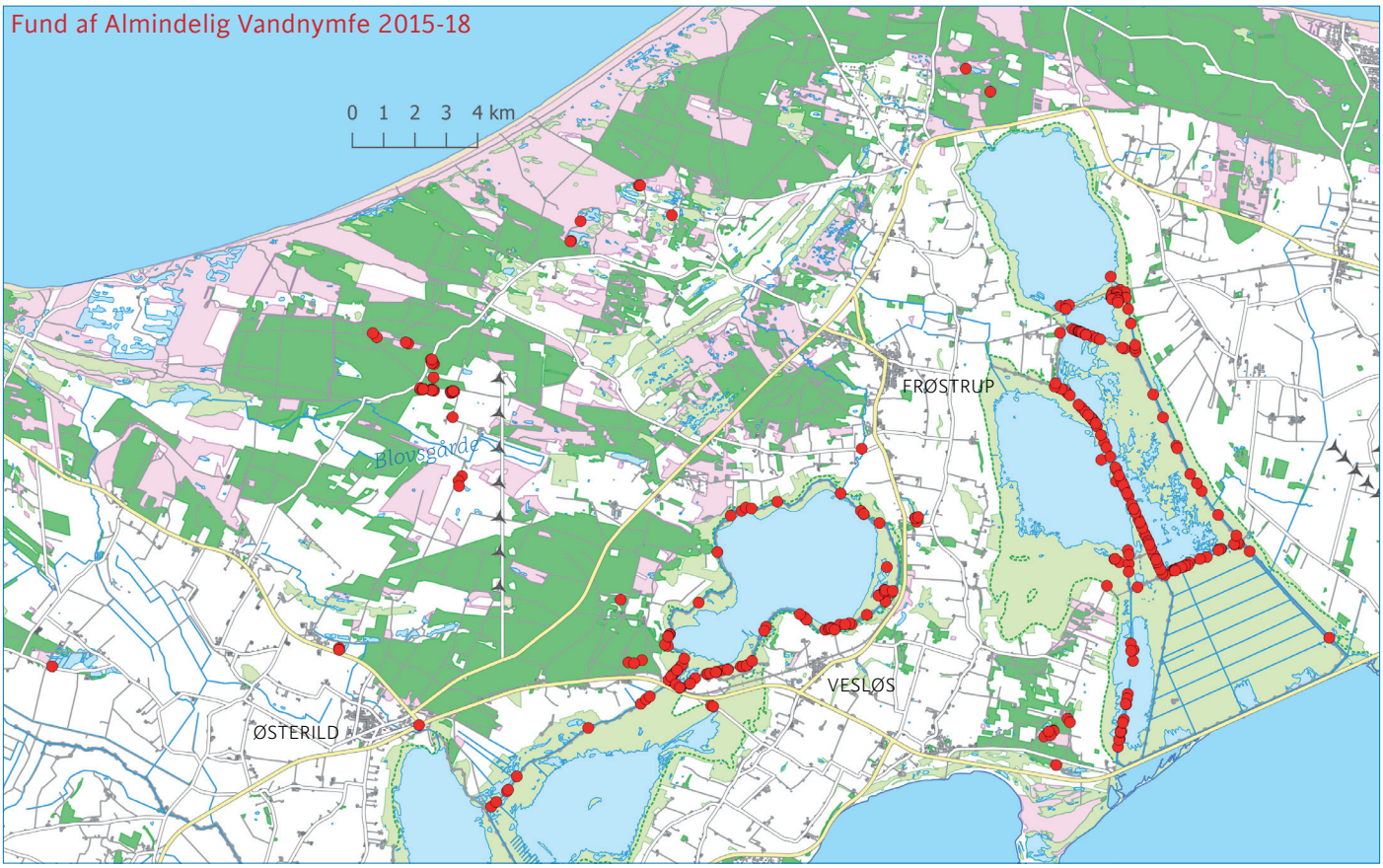

Flagermusvandnymfe

Flagermusvandnymfe par i æglægning, Tømmerby Ringkanal

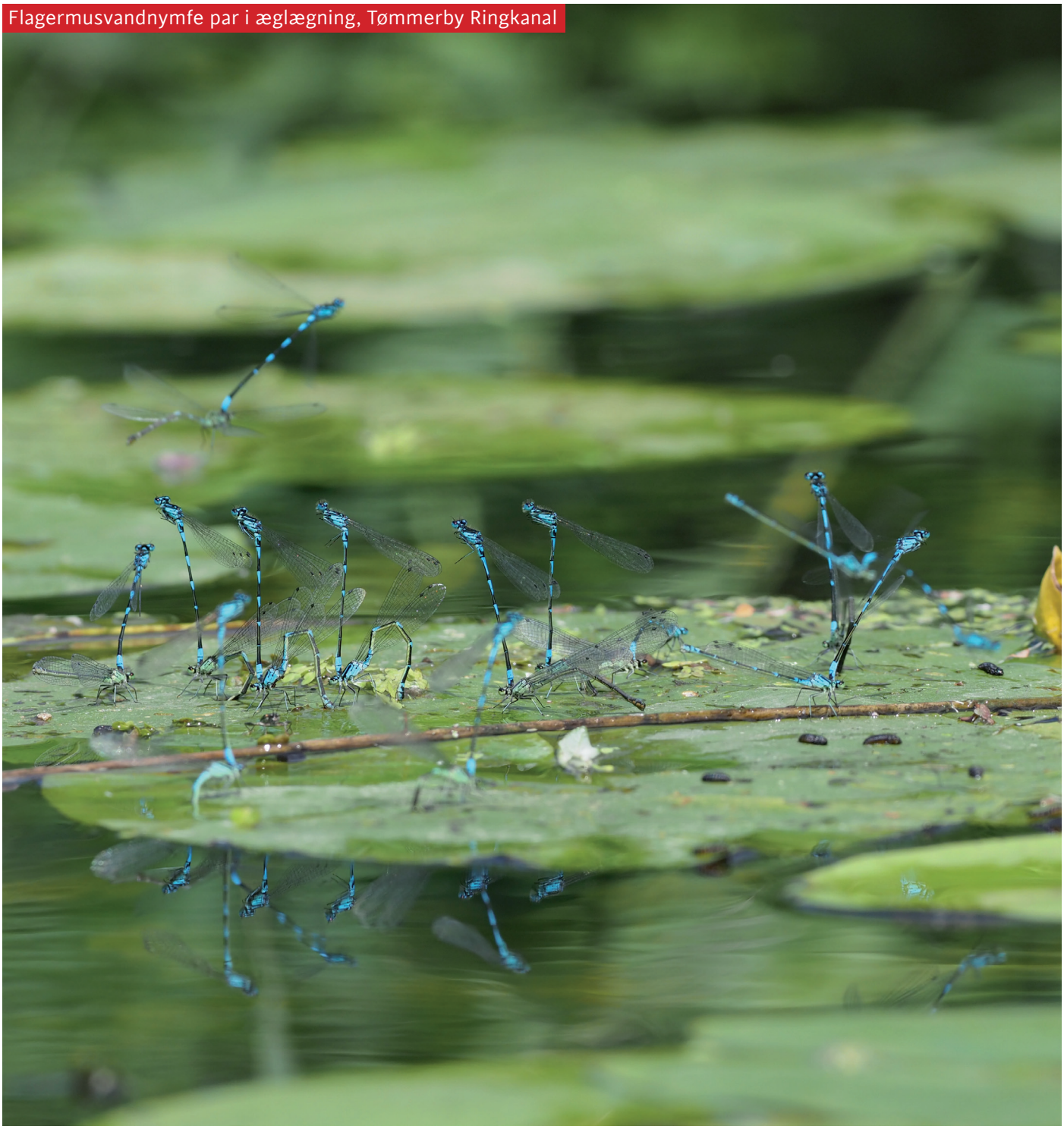

Vejlerne: en virkeligt talrig vandnymfe, der er fundet på de fleste undersøgte strækninger, såvel rørbræmmer som langs digerne. Af uforklarlige årsager er arten dog ikke registreret langs kanalen i Glombak (hvor eksempelvis Stor Farvevandnymfe er almindelig). Særligt i 2018 var arten uhyre talrig i en periode i juni, hvor der langs Tømmerby Ringkanal på visse strækninger kunne ses meget store tætheder, og på hvert enkelt åkandeblad sad op til 30-40 par i æglægning. Sammenlagt blev der rundt om Tømmerby Fjord (ca. to tredjedele af den samlede strækning) i dagene 9/6 og 12/6 registreret ikke færre end 4286 Flagermusvandnymfer. Den samlede sum blev 1884 individer i 2017, 6931 i 2018.

Omkring Vejlerne: træffes i mange typer af søer og vandhuller, visse steder særdeles talrigt – op til 170 individer registreret i én sø ved Blovsgårde (en af de nygravede søer i forbindelse med Østerild Vindmølletestcentret).

Flyvetid: hovedsageligt maj til juli, i 2017 sås dog enkelte i august og en meget sen observation i september. Arten registreredes dette år i perioden 21/5-16/9. Til gengæld var flyvetiden overstået tidligt i 2018, hvor arten sås på vingerne 8/5-6/7.

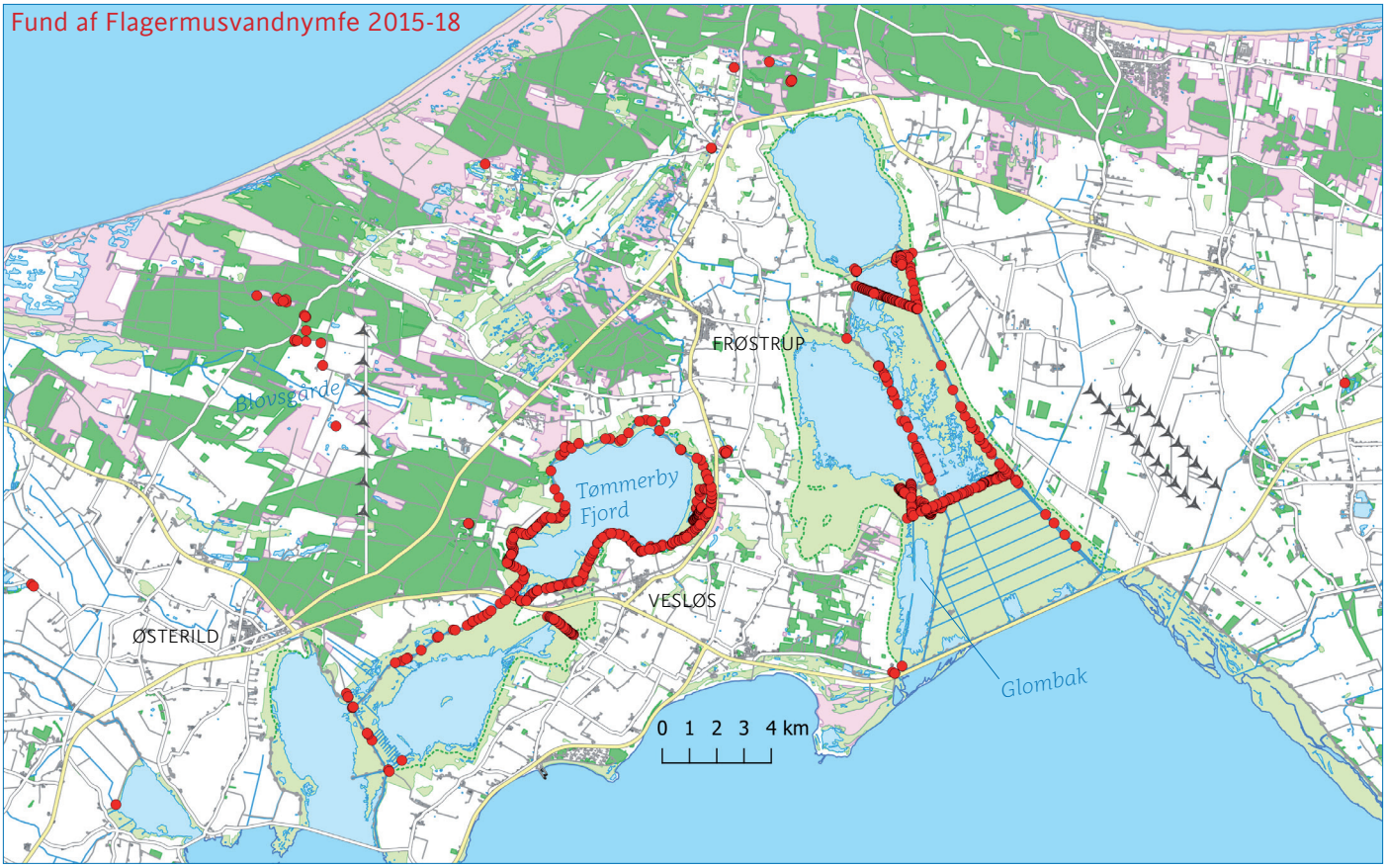

Flagermusvandnymfe parring, Selbjerg Vejle

Hesteskovandnymfe parring, Lund Fjord

Hesteskovandnymfe

Vejlerne: i årene forud for denne undersøgelse var oplevelsen ved besøg på gangbroen i Han Vejle, at Hesteskovandnymfe var mindre talrig end Flagermusvandnymfe, men alligevel kunne den ses i relativt store antal (skønsmæssigt halvt så mange som Flagermusvandnymfe). I undersøgelsesperioden har arten dog været meget fåtallig, og i 2017 registreredes i alt 32, i 2018 blot 15 individer. Ud over ved Han Vejle er arten kun registreret enkelte andre steder i de Østlige Vejler, samt på sydsiden af Tømmerby Fjord.

Omkring Vejlerne: træffes i mange af plantagernes og klithedernes søer og kunstige vandhuller, visse steder ret talrigt; i 2017 registreret i alt 225, i 2018 88 individer. I én sø ved Blovsgårde taltes i 2017 hele 100 Hesteskovandnymfer. Der var tale om en veletableret mange år gammel sø opstået ved råstofgravning, men også i nogle af de nygravede søer i forbindelse med Østerild Vindmølletestcentret sås ret pæne tal (30 og 40).

Flyvetid: hovedsageligt juni-juli, i 2017 registreredes arten 1/6-26/7, i 2018 lidt tidligere, 22/5-8/7.

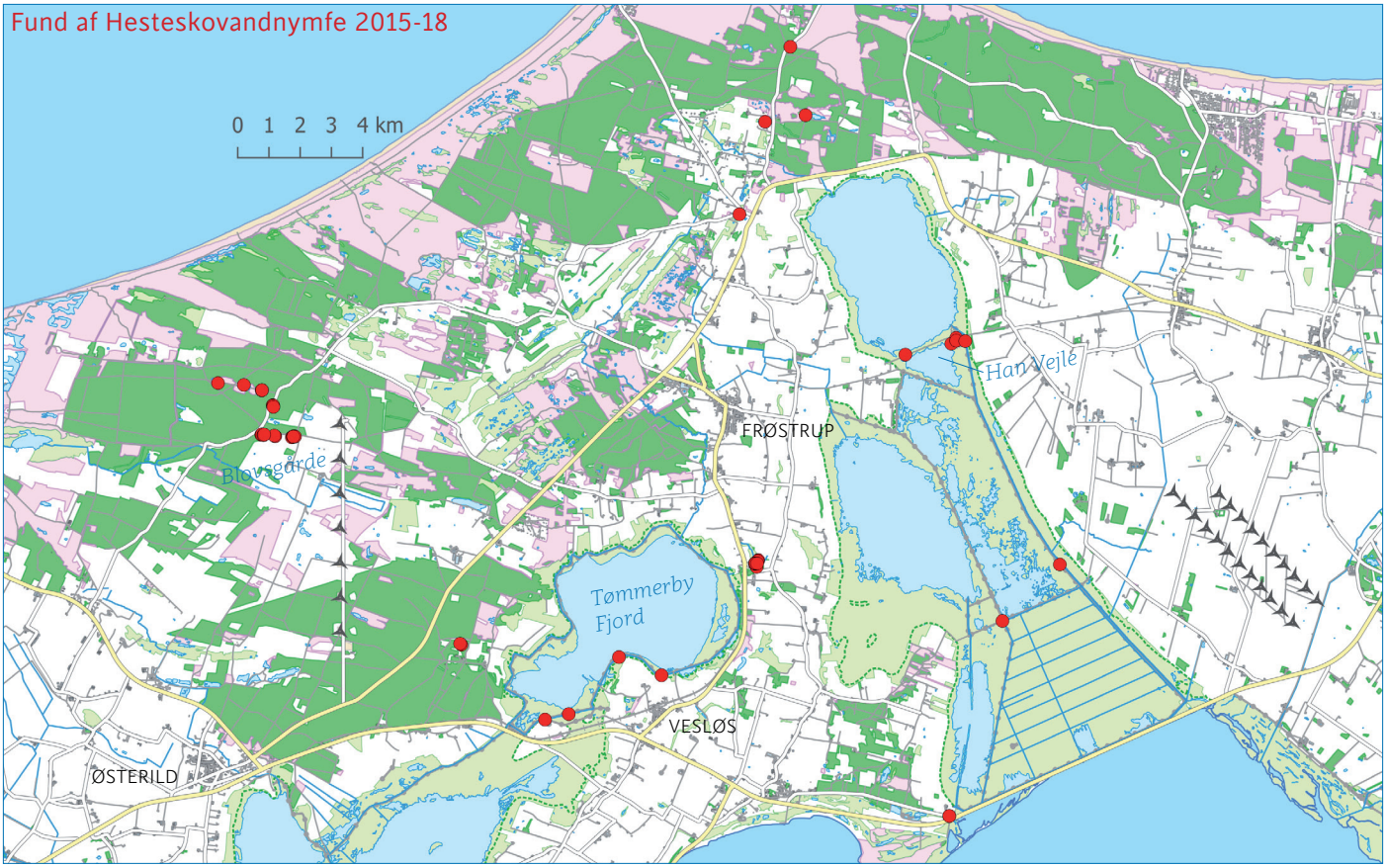

Hesteskovandnymfe han, Blovsgårde

Spydvandnymfe

Spydvandnymfe han, Tovsig Sø

Vejlerne: ikke fundet i reservatet, arten foretrækker mere næringsfattige levesteder.

Omkring Vejlerne: arten er fundet i såvel mere etablerede søer (f.eks. Tovsig Sø, op til 30 i 2017) som nygravede søer (Blovsgårde, op til 25 i én sø i 2018).

Flyvetid: hovedsageligt juni-juli.

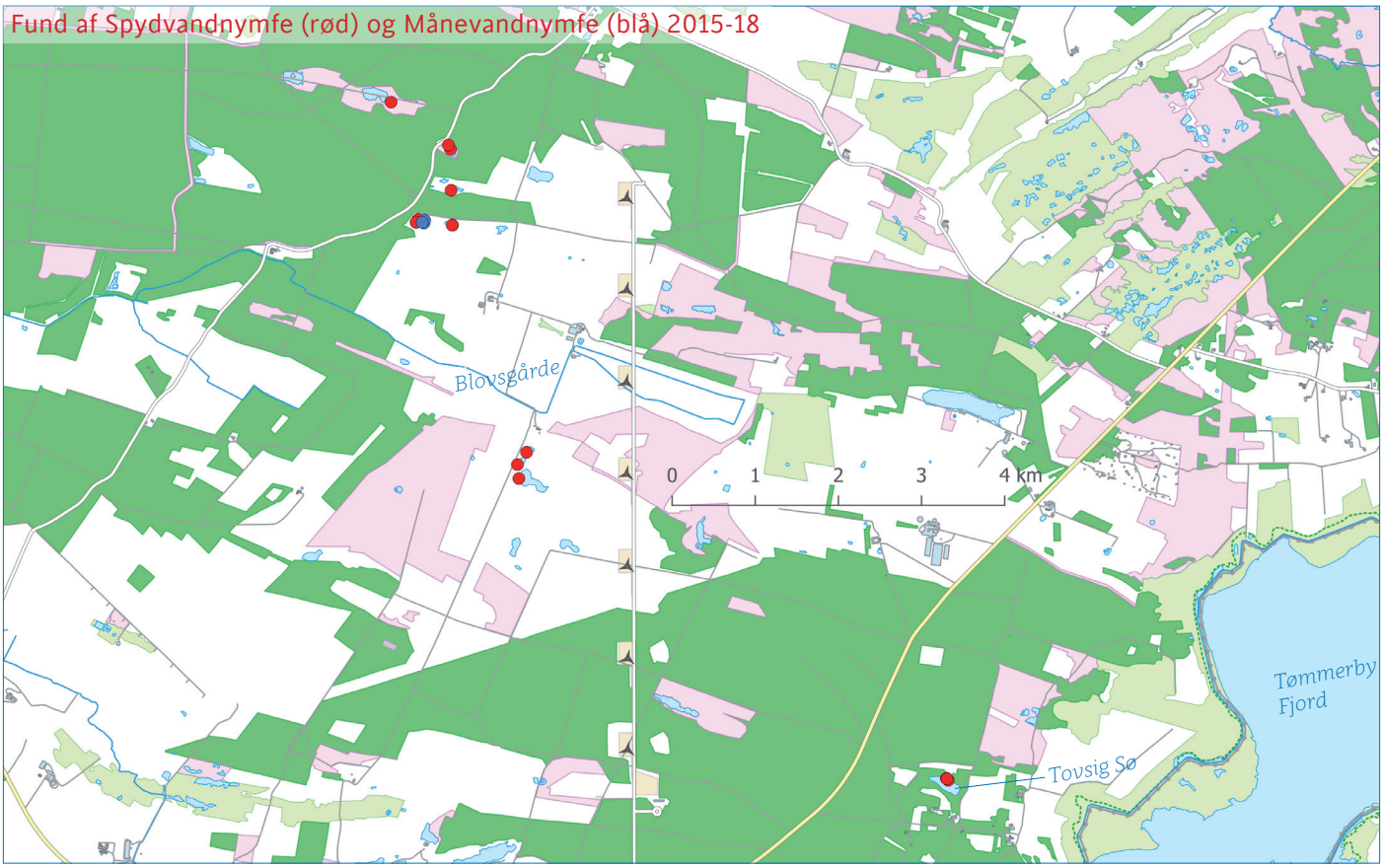

Spydvandnymfe par i tandem, Blovsgårde

Månevandnymfe (rødlistestatus: **næsten truet**)

Månevandnymfe par i æglægning, Blovsgårde

Vejlerne: ikke fundet i reservatet, arten foretrækker sure og næringsfattige levesteder.

Omkring Vejlerne: kun registreret i én enkelt sø, en af de nygravede i Blovsgårde (søen er fra 2014), hvor der i 2017 sås et par i æglægning, og i 2018 to hanner. Af andre observatører er arten dog rapporteret fra flere lokaliteter i det samme atlas-kvadrat – længere ude i klitheden langs kysten.

Flyvetid: arten har en kort flyvetid, hovedsageligt i juni måned.

Huevandnymfe (rødlistestatus: **truet**)

Vejlerne: Før 2017 var arten i Vejlerne kun kendt fra gangbroen i Han Vejle. Det første år af undersøgelsen gav registreringer tre nye steder: en strækning langs Tømmerby Ringkanal fra Maskinhuset og nordpå, søerne langs Selbjergdiget, og kanalen langs sydsiden af Han Vejle. I alt registreredes i 2017 32 individer af arten. I 2018 registreredes arten de samme steder, og desuden i Klaringerne i Tømmerby Fjord, ved Vesløs Vejle, langs østsiden af Han Vejle og i Kogleakssøen, samt langs Krapdiget (hele strækningen øst-vest). I 2018 fandtes de fleste ved at gå gennem rørbræmmerne i waders, og arten viste sig i flyveperioden i maj og starten af juni at være særdeles talrig på de undersøgte strækninger. Således fandtes ikke færre end 2950 individer i 2018, og arten var over store dele den dominerende vandnymfeart på det tidspunkt.
De meget store forekomster i 2018 sættes i relief af, at arten i det øvrige Danmark normalt optræder i meget beskedne

Huevandnymfe par, Selbjerg Vejle (bemærk den tomme nymfehud på strået til venstre)

Huevandnymfe han, Klaringerne Tømmerby Fjord

Huevandnymfe han, Selbjerg Vejle

antal; ingen steder udenfor Vejlerne er der i 2017 eller 2018 rapporteret flere end 60 Huevandnymfer på én lokalitet. I alt er arten efter 2018-sæsonen fundet i 23 (3,5%) af landets 650 10x10 km-kvadrater, på Bornholm og spredt i Jylland, så selv om der er opdaget nye lokaliteter i løbet af atlasperioden, må det stadig betragtes som en særdeles lokalt forekommende art.

Omkring Vejlerne: : Huevandnymfe blev i 2018 fundet på seks nye lokaliteter (nygravede søer) i Hjardemål/Blovsgårde-området nordvest for Vejlerne med i alt 14 eksemplarer. Det tyder på, at de store bestande i Vejlerne i gode år har et vist spredningspotentiale.

Flyvetid: normalt en ganske kort flyvetid på få uger i sidste halvdel af maj og første halvdel af juni. Det ser dog ud til, at sæsonen i 2018 var usædvanlig gunstig for arten, og flyvetiden længere end normalt. I undersøgelsen registreret 26/5-10/6 (2017) og 8/5-12/6 (2018).

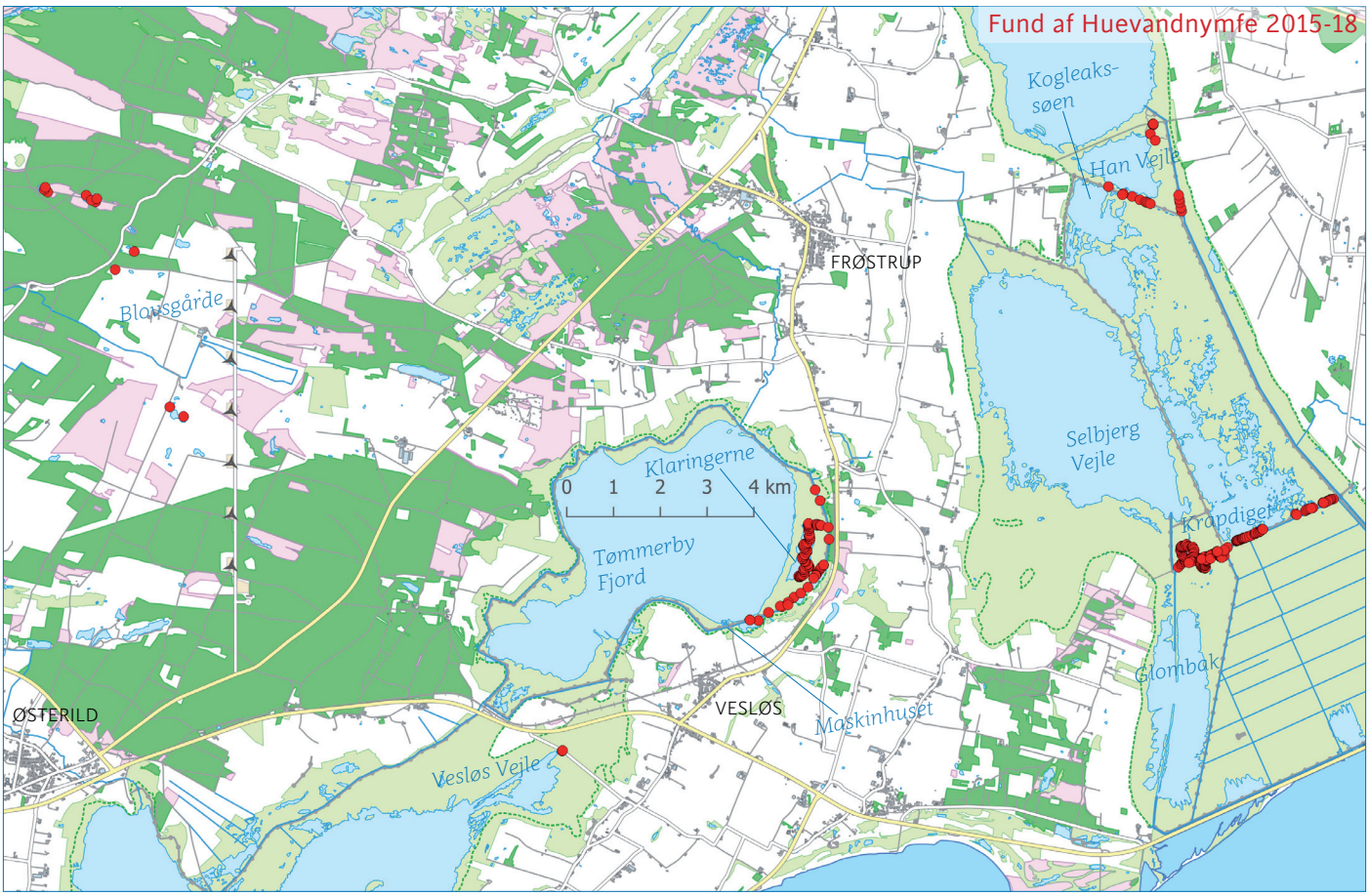

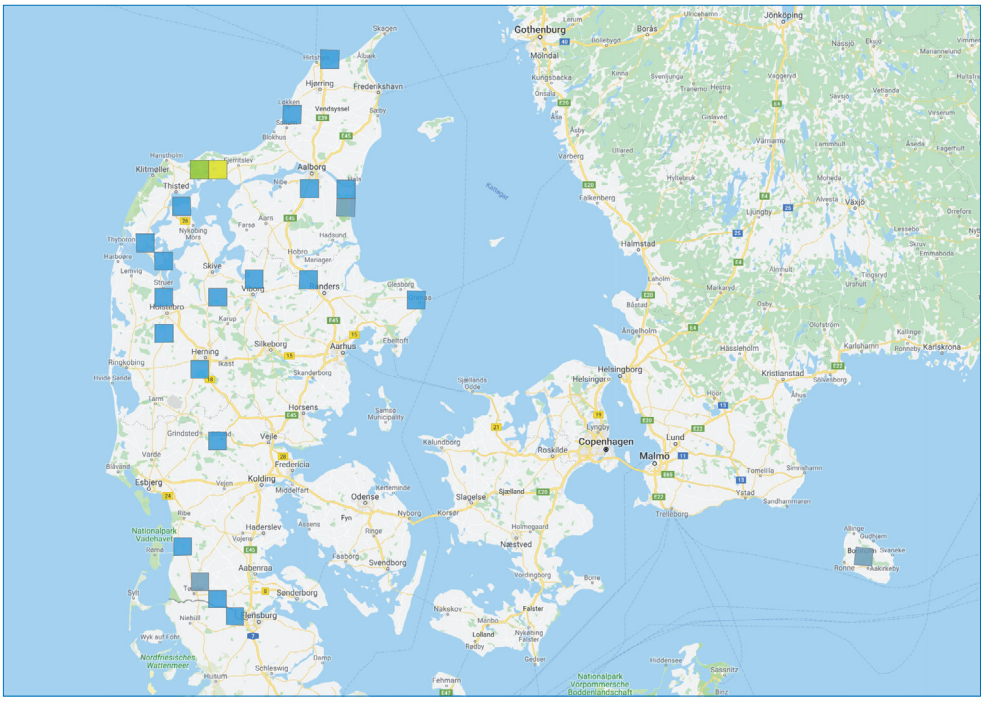

Fund af Huevandnymfe i landsdækkende atlaskvadrater 2014-18 (guldsmedeatlas.dk)

Rødøjet Vandnymfe

Vejlerne: Rødøjet Vandnymfe er i Vejlerne særligt talrig ved Tømmerby Ringkanal-systemet (inkl. forløbet nord om Arup Vejle), hvor der er en rig forekomst af åkander og andre flydeblade, som arten har en forkærlighed for. Her er tætheden visse steder meget høj, eksempelvis taltes 19. juni 2017 286 individer på strækningen mellem Mommer og Maskinhuset.
Desuden er den fundet i kanalunderføringen ved Vesløs Vejlevej, ved Dykkerslusen og langs Krapdiget og Selbjerg-Glombak-kanalen, som de eneste steder i de Østlige Vejler.
I alt blev i 2017 registreret 602 individer, og i 2018 376.

Omkring Vejlerne: i Vejlernes nærhed er Rødøjet Vandnymfe også talrig i Tovsig Sø (op til 70 talt i 2017) og den er fundet flere steder i Hjardemål Klit/Blovsgårde-området samt i Lild Klitplantage. I en større kunstig sø ved Gøttrup blev i 2018 talt hele 140.

Flyvetid: især juni-juli – i 2017 registreret 26/5-21/7, i 2018 noget tidligere, 14/5-8/7.

Rødøjet Vandnymfe par æglæggende og i tandem, Gøttrup

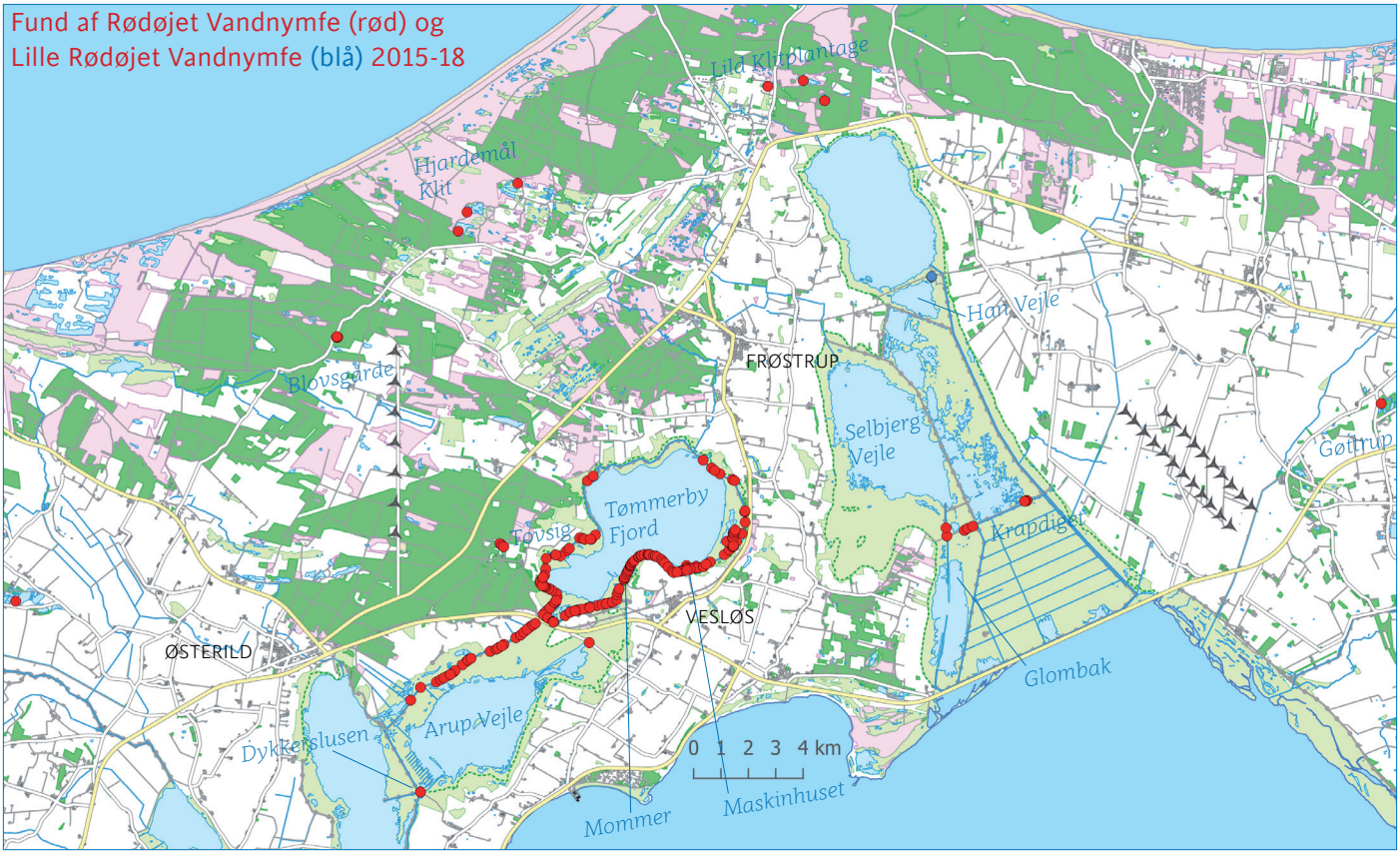

Lille Rødøjet Vandnymfe

Lille Rødøjet Vandnymfe par æglæggende, Han Vejle

Vejlerne: ved Vejlernes bedst overvågede guldsmedelokalitet, gangbroen i Han Vejle, fandtes i august 2015 flere æglæggende par af Lille Rødøjet Vandnymfe (op til 10 individer set). Denne art er under spredning nordpå i Jylland, men det var første fund i Thy/Hanherred, og arten kendes fortsat kun fra få steder i Vendsyssel. Formentlig er koloniseringen af Vejlerne dog slået fejl, for arten er ikke fundet i området siden, trods intens eftersøgning.

Omkring Vejlerne: ingen fund.

Flyvetid: juli-august.

Rød Vandnymfe

Rød Vandnymfe i parring, Blovsgårde

Vejlerne: Denne tidligt flyvende art er ingen steder talrig i Vejlerne, og er kun registreret i de Vestlige Vejler – langs Tømmerby Ringkanal, ved Dykkerslusen, og i tilløbene Tømmerby Å og Østerild Bæk. Arten træffes sjældent i ren sumpvegetation, men oftest hvor der er buskvækst langs kanaler, vandløb og søer. Der er blot fundet 10 individer i 2017, og 14 i 2018.

Omkring Vejlerne: arten optræder spredt visse steder i Vejlernes nærhed, bl.a. ved en kunstig dam i Tømmerby, i Lild Klitplantage og i Hjardemål Klit/Blovsgårde-området. Kun ét sted er arten virkelig talrig, i en ældre kunstig sø opstået ved råstofgravning i Blovsgårde, hvor op til 230 individer er talt (i 2016).

Flyvetid: hovedsageligt ses Rød Vandnymfe i maj-juni – i 2017 registreredes arten 22/5-19/6, i 2018 kun i maj, 14/5-23/5 (udenfor Vejlerne dog også i juni).

Fund af Rød Vandnymfe 2015-18

Efterårs-Mosaikguldsmed

Vejlerne: En talrig art, som i sensommeren og det tidlige efterår kan træffes stort set overalt. Er registreret spredt fra kano på Tømmerby Ringkanal og i Glombak-Selbjerg-kanalen, og er desuden fundet langs digerne, især i de Østlige Vejler. I Vejlerne er arten mest truffet enkeltvis eller op til 4-5 dyr sammen, mens den i randområderne visse steder kan optræde i større koncentrationer. Summen af observationer i Vejler-reservatet blev i 2017 117, i 2018 108.

Omkring Vejlerne: optræder ofte langt fra vand, og kan til tider koncentreres på solbeskinnede pletter i læ langs skovbryn og lignende steder, bl.a. taltes 27/8 2017 40 individer ved heden vest for Glombak. Også Skårup Odde er et område, hvor mange Efterårs-Mosaikguldsmede kan samles.

Flyvetid: hovedsageligt august-oktober – registreringerne i 2017 lå i perioden 8/8-16/10, i 2018 lidt tidligere, 26/7-3/10.

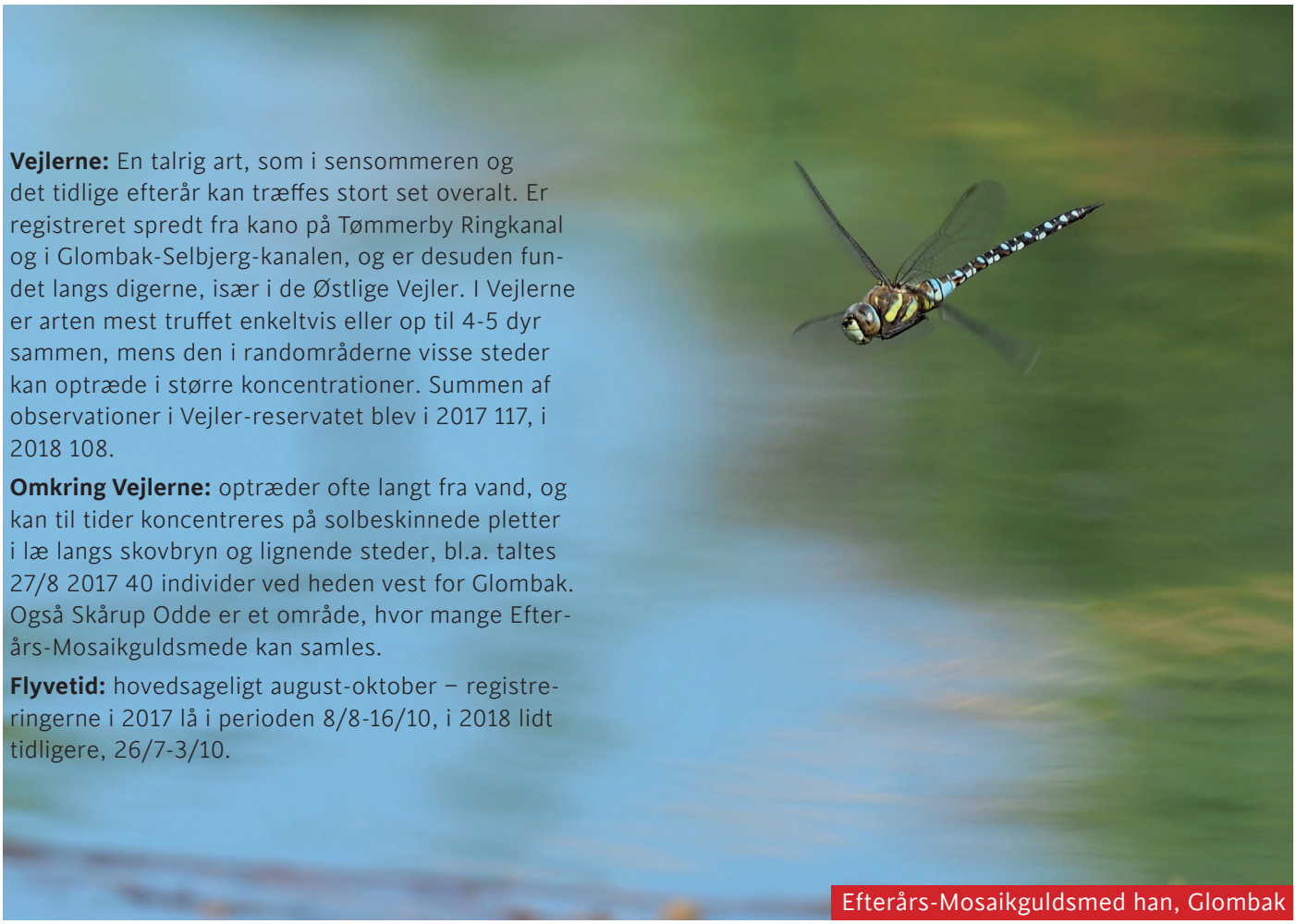

Efterårs-Mosaikguldsmed han, Glombak

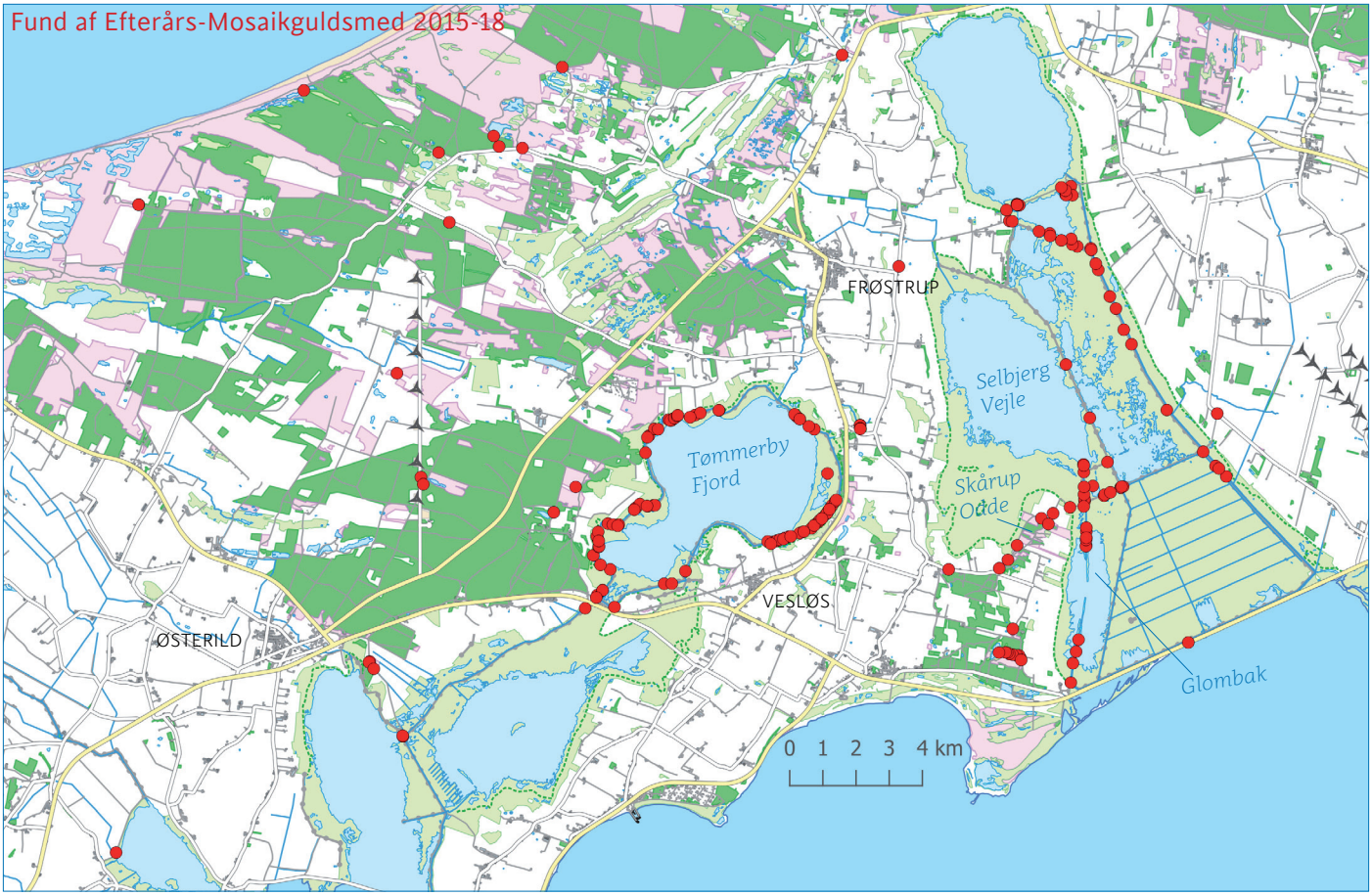

Kileplet-Mosaikguldsmed

Kileplet-Mosaikguldsmed over Krebseklo, Tømmerby Ringkanal

Vejlerne: Den 12. juni 2018 fandtes to eksemplarer af denne art over den store Krebseklo-sump øst for Maskinhuset ved Tømmerby Ringkanal. Det var første fund i Nordjylland af Kileplet-Mosaikguldsmed, som tidligere ikke var registreret nordligere end lige udenfor Randers. Arten har en sydøstlig udbredelse i Danmark, men har de senere år spredt sig meget, og der blev særligt i 2018 gjort fund i mange nye kvadrater, især i Vestjylland. Vejler-fundet er dog overraskende langt fra nærmeste kendte lokalitet, ca. 85 kilometer i luftlinje. Arten findes på vegetationsrige steder, typisk med flydebladsvegetation, og derfor må det formodes, at Vejlerne byder på egnede levesteder, og arten burde potentielt have mulighed for at etablere sig her.
Igen 3. og 12. juli blev der igen registreret et individ, samme sted som den første observation.

Omkring Vejlerne: ingen registreringer.

Flyvetid: hovedsageligt juni (til midt juli), hvilket er tidligt blandt mosaikguldsmede.

Kileplet-Mosaikguldsmed, Tømmerby Ringkanal

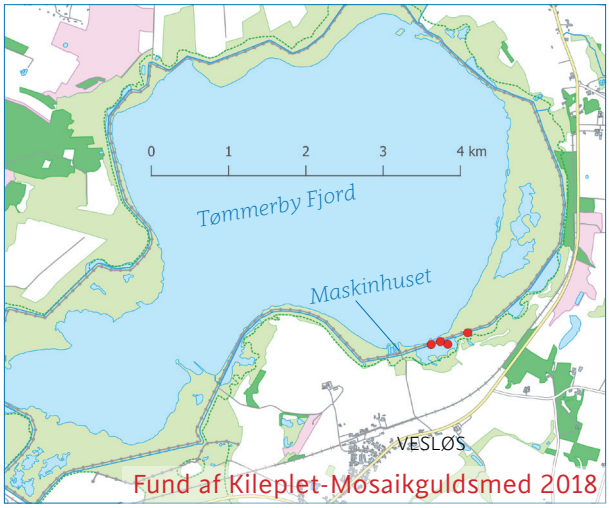

Fund af Kileplet-Mosaikguldsmed 2018

Brun Mosaikguldsmed

Æglæggende Brun Mosaikguldsmed, Glæde

Vejlerne: træffes stort set overalt i Vejlerne, men mest talrigt langs kanaler og søbredder, hvor tætheden kan være imponerende – ofte ses æglæggende hunner med ti meters afstand langs kanalerne. I alt er der registreret 227 individer i 2017, og 214 i 2018.

Omkring Vejlerne: ligeledes almindelig ved mange typer af søer og vandhuller i randområderne; ses også af og til langs skovbryn og lysninger langt fra vand.

Flyvetid: hovedsageligt juli-september, i tidlige år dog allerede i juni. Observationerne i 2017 lå i perioden 1/7-17/9, i 2018 (som var et tidligt år) 12/6-18/9.

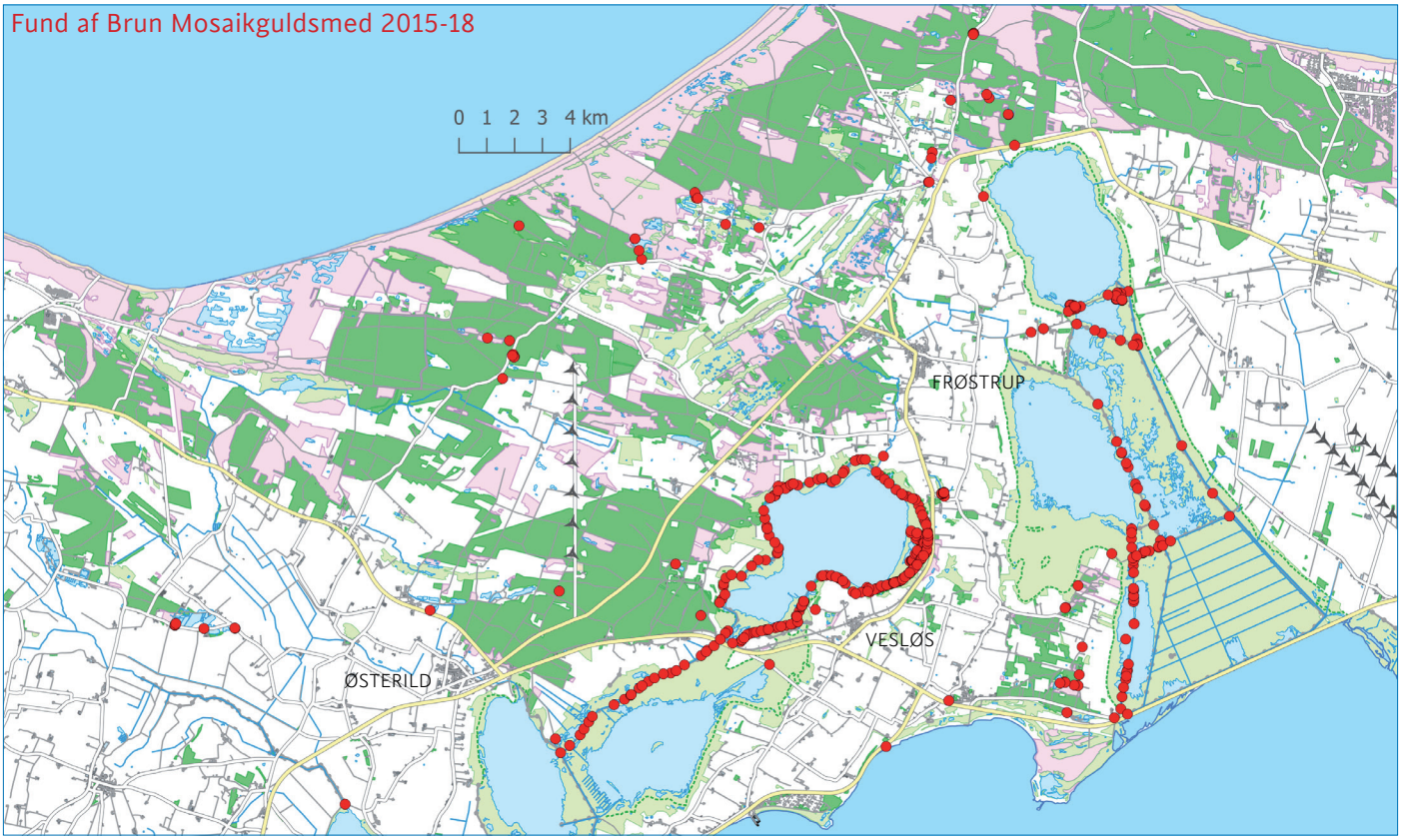

Blå Mosaikguldsmed

Blå Mosaikguldsmed hun, Tømmerby

Vejlerne: optræder overraskende sparsomt i Vejlerne, og er i undersøgelsen kun fundet ved Tømmerby Ringkanal og i Lund Fjord, med i alt 11 individer i 2017 og 6 i 2018. Blå Mosaikguldsmed fouragerer meget ofte i skygge, i overskyet vejr eller i skumringen, og kan derfor i nogen grad være overset, da undersøgelsen mest har fokuseret på de solrige timer midt på dagen.

Omkring Vejlerne: er især fundet nær Tømmerby Fjord, med langt flest iagttagelser fra forfatterens bopæl i Tømmerby – hvilket er med til at sandsynliggøre, at arten let bliver overset. Arten ses i reglen enkeltvis; kun et enkelt sted sås en undtagelse fra dette, i en lille sø i Lild Klitplantage syd for Bulbjerg, hvor op til 8 (hanner og hunner) kunne iagttages i 2018, sandsynligvis fordi stedet er en ynglelokalitet for arten. Blå Mosaikguldsmed træffes ikke nødvendigvis nær vand; den ses f.eks. raste eller fouragere langs skovveje. En art, som det er lige så sandsynligt at træffe i klitplantagerne som ved Vejlerne.

Flyvetid: juli-september, observationerne i Vejlerne var i 2017 i perioden 22/8-16/9, i 2018 11/7-2/9.

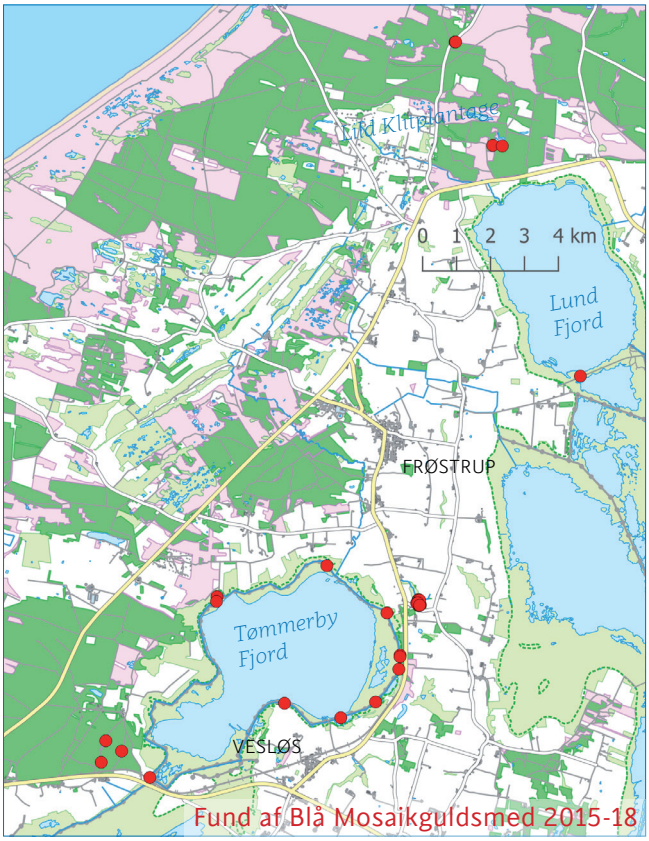

Fund af Blå Mosaikguldsmed 2015-18

Grøn Mosaikguldsmed (rødlistestatus: **næsten truet**)

Bevoksning af Krebseklo, Tømmerby Ringkanal - habitat for Grøn Mosaikguldsmed

Vejlerne: arten er næsten fuldstændig knyttet til vandplanten Krebseklo, som ikke fandtes i Vejlerne før år 2000 (P. Hald Mortensen pers. medd.). Nu er Krebseklo udbredt i det meste af Tømmerby Ringkanal-systemet, visse steder med meget store bestande, som hver kan fylde flere hundrede kvadratmeter. Undersøgelsen har vist, at der her findes en god bestand af Grøn Mosaikguldsmed; arten observeres nemt fra kano (hvorfra langt de fleste iagttagelser stammer). Tætheden er tydeligt afhængig af tætheden af Krebseklo, og der ses flest på en strækning fra Maskinhuset østpå til ud for Klaringerne, samt på nordsiden langs Langvad. En stor del af iagttagelserne drejer sig om æglæggende hunner. Desuden er den fundet ved Krapdiget og Glombak-kanalen på steder uden Krebseklo, og her er den set æglæggende i flydende døde plantestængler (arten er åbenbart ikke fuldstændig afhængig af Krebseklo). I Vejlerne sås i alt 52 eksemplarer i 2017, og 123 i 2018.

Omkring Vejlerne: nær Vejlerne er Grøn Mosaikguldsmed fundet ynglende i et vandhul med Krebseklo i Lild Klitplantage, samt truffet tilfældigt enkelte andre steder i området. I det øvrige Danmark er de tætteste bestande på Bornholm, i Nordsjælland og i det midtjyske søhøjland, derudover spredt i resten af landet. Udover Vejlerbestanden er der meget få kendte ynglesteder nord for Limfjorden.

Flyvetid: juli-september, som hos mange andre arter konstateredes en senere flyvetid i 2017 (26/7-17/9) end i 2018 (3/7-2/9).

Grøn Mosaikguldsmed hun, Tømmerby Ringkanal

Æglæggende Grøn Mosaikguldsmed
i Krebseklo, Tømmerby Ringkanal

Fund af Grøn Mosaikguldsmed 2015-18

Siv-Mosaikguldsmed

Æglæggende Siv-Mosaikguldsmed, Skærpensig

Vejlerne: ikke truffet inde i reservatet i denne undersøgelse; arten foretrækker moser med tilstedeværelse af sphagnum.

Omkring Vejlerne: kun fundet ved søen Skærpensig ved heden vest for Glombak, i en næringsfattig sø med våd sphagnum langs bredden. Her sås en æglæggende hun og en omkringflyvende han den 26/7 2018.

Arten er "søsterart" til Baltisk Mosaikguldsmed, men præferencen for en helt anden habitat-type gør, at arterne formentlig ikke vil kunne findes på samme lokalitet.

Flyvetid: normalt juli-september, kan i tidlige år dog træffes allerede i juni.

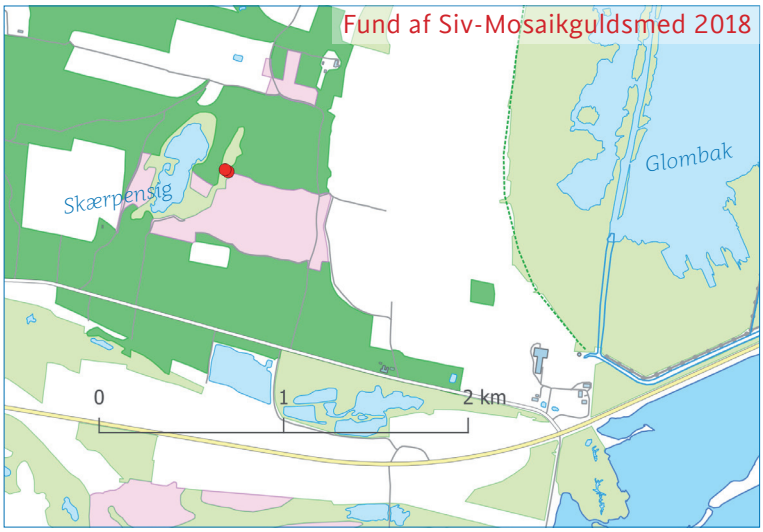

Baltisk Mosaikguldsmed (rødlistestatus: ??)

Baltisk Mosaikguldsmed, Glombak (Bygholm Mølle i baggrunden)

Vejlerne: Baltisk Mosaikguldsmed er i Danmark kun truffet i Vejler-området (hvor den først fandtes som ny art for landet i 2006 – efter den seneste opdatering af rødlisten, hvorfor den endnu ikke er optaget på denne). Ellers strækker udbredelsen sig fra MidtSverige og østpå. Er før denne undersøgelse næsten udelukkende kendt fra gangbroen i Han Vejle, men blev i undersøgelsen fundet nye steder i Lund Fjord, Selberg Vejle, Glombak og Tømmerby Fjord (Ringkanalen), således at der nu er fund i atlasperioden fra tre kvadrater (tidligere kun ét).
Der blev i sæsonens løb gjort ni observationer af ialt 14-16 individer i Vejlerne i 2017, mens der i 2018 blot registreredes syv individer.
I betragtning af den store feltaktivitet i forbindelse med atlasprojektet kan det undre, at arten kun er fundet så lokalt i Danmark, da søerne i Vejlerne og på Nord-Mors ellers ikke forekommer væsentligt økologisk forskellige fra så mange andre søer. Arten er dermed en af de guldsmedearter, som har den mindste udbredelse indenfor landets grænser.

Omkring Vejlerne: fundet i strandsøer ved Feggeklit på Mors (to individer 15/8 2017).

Flyvetid: hovedsageligt juli-august, i denne undersøgelse truffet 19/7-27/8 (2017) og 11/7-27/7 (2018).

Fund af Baltisk Mosaikguldsmed 2015-18

Baltisk Mosaikguldsmed han, Lund Fjord (sammenklip; sekvens med flere billeder af samme individ)

Håret Mosaikguldsmed

Vejlerne: træffes almindeligt langs frodige rørbræmmer, i undersøgelsen især registreret i Tømmerby Fjord, langs Krapdiget og søerne ved denne, samt i Han Vejle. Som de fleste mosaikguldsmede optræder dyrene mest enkeltvis. Af uforklarlige årsager fraværende fra Glombak og det meste af de Vestlige Vejler syd for Tømmerby Fjord. De to undersøgelsesår viser, at denne art kan optræde meget svingende i antal sæsonerne imellem, idet summen i 2017 (36) kun udgjorde knap 30% af summen i 2018 (123).

Omkring Vejlerne: fundet spredt ved damme og småsøer, bl.a. flere af de nygravede søer i Hjardemål Klit/Blovsgårde-området. Også i randområderne var der markant flere i 2018 end i 2017, bl.a. sås i Tømmerby op til 15 dyr forsamlede på et solbeskinnet skovbryn sidst på eftermiddagen. Det er ikke normalt at se arten optræde socialt på denne måde.

Flyvetid: en tidlig art som normalt kun ses i maj og første halvdel af juni; i de to undersøgelsesår truffet 21/5-19/6 i 2017 og en uge tidligere i 2018 (14/5-12/6).

Håret Mosaikguldsmed han, Han Vejle

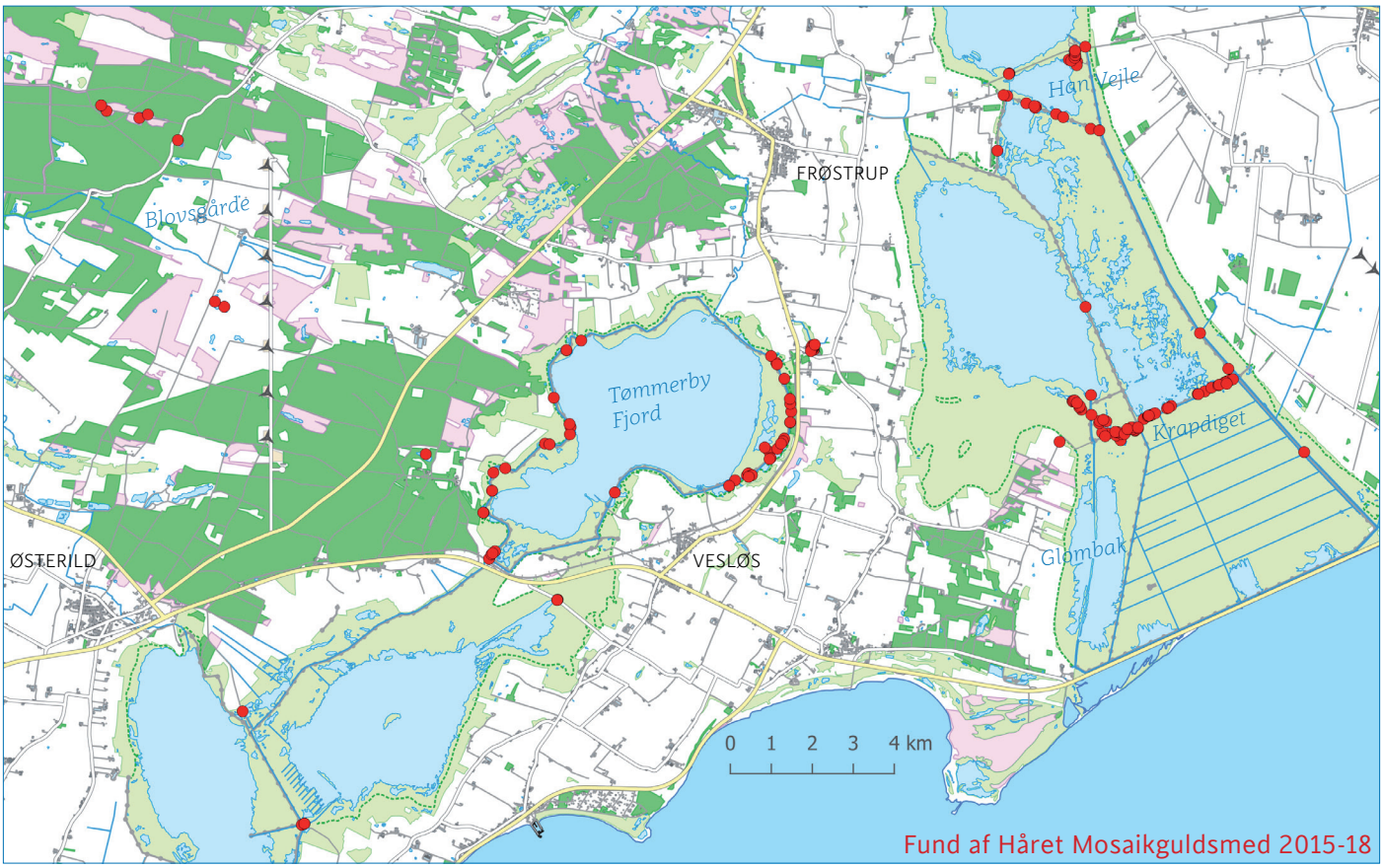

Fund af Håret Mosaikguldsmed 2015-18

Stor Kejserguldsmed

Vejlerne: yngler især ret almindeligt ved Tømmerby Ringkanal (mange æglæggende hunner set, bl.a. i forbindelse med bevoksninger af Krebseklo), men er også truffet ved Arup Vejle og spredt i de Østlige Vejler. I undersøgelsens første år 2017 blev registreret i alt 32 individer fordelt på 17 observationer, mens tallene i 2018 var 35 individer på 31 observationer. Stor Kejserguldsmed har i løbet af de seneste tyve år spredt sig i Danmark, og det kan forventes at den vil blive endnu mere almindelig fremover.

Omkring Vejlerne: enkelte registreret ved mindre søer og vandhuller i klitplantagerne (flest i 2018).

Flyvetid: juni-august; i 2017 registreret 27/6-23/8, i 2018 4/6-17/8.

Stor Kejserguldsmed han, Hjardemål Klitplantage

Æglæggende Stor Kejserguldsmed, Tømmerby Ringkanal

Stor Kejserguldsmed han, Tømmerby Ringkanal

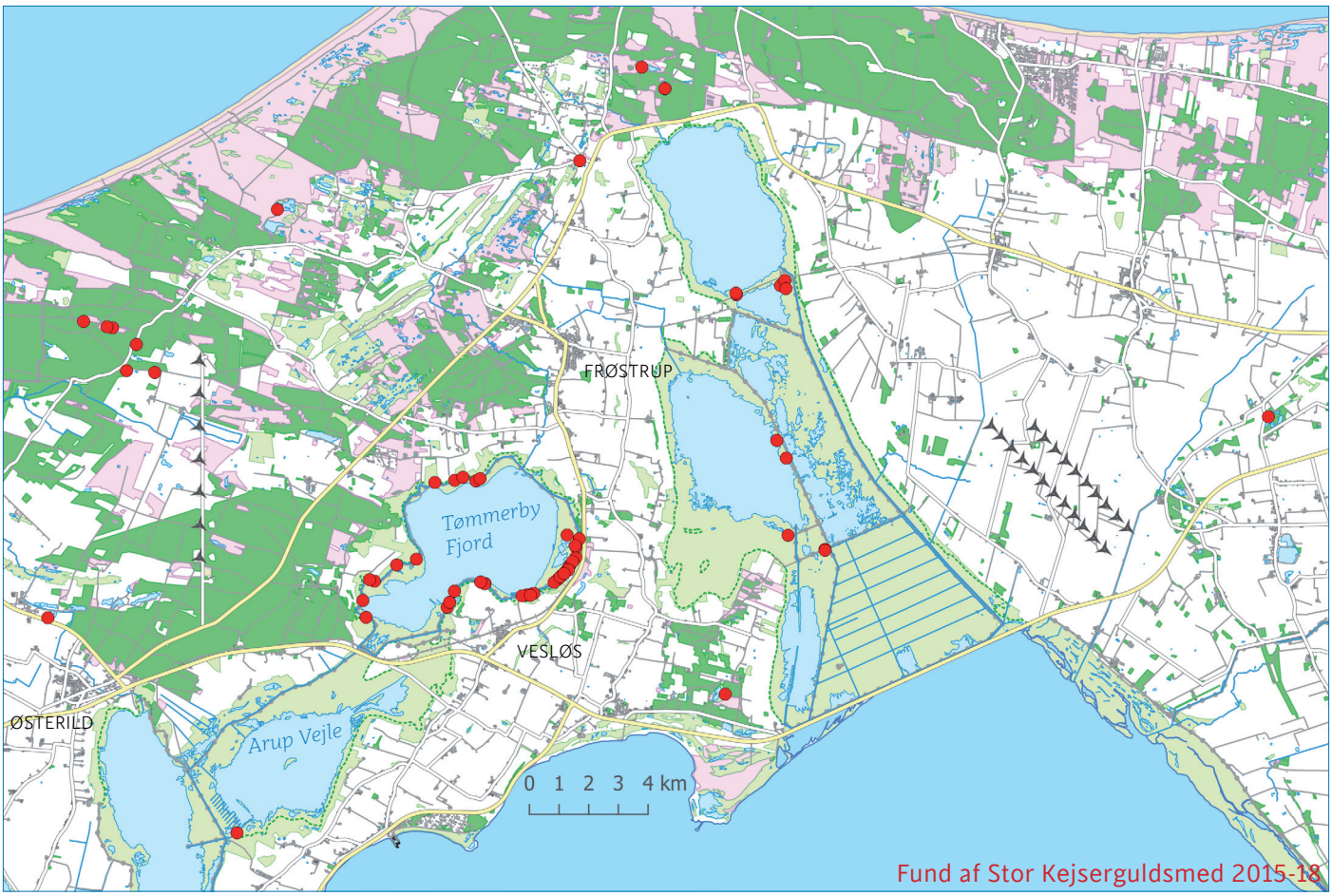

Fund af Stor Kejserguldsmed 2015-18

Grøn Smaragdlibel

Grøn Smaragdlibel han, Blovsgårde

Vejlerne: først på sæsonen ses denne smaragdlibel spredt på frodige, sumpede steder, senere afløses den af Glinsende Smaragdlibel. I Vejlerne først og fremmest registreret omkring Tømmerby Fjord samt et par steder i de Østlige Vejler. Der var meget stor forskel på summen af iagttagelser i 2017 (17) og 2018 (blot 4).

Omkring Vejlerne: ved mindre søer og vandhuller i klitplantagerne, særligt nogle af de nygravede søer i Blovsgårde-området.

Flyvetid: fortrinsvist maj-juni, med registreringer i 2017 i perioden 26/5-28/6 og i 2018 14/5-9/6. Kun lidt (hvis overhovedet nogen) tidsmæssig overlap med Glinsende Smaragdlibel.

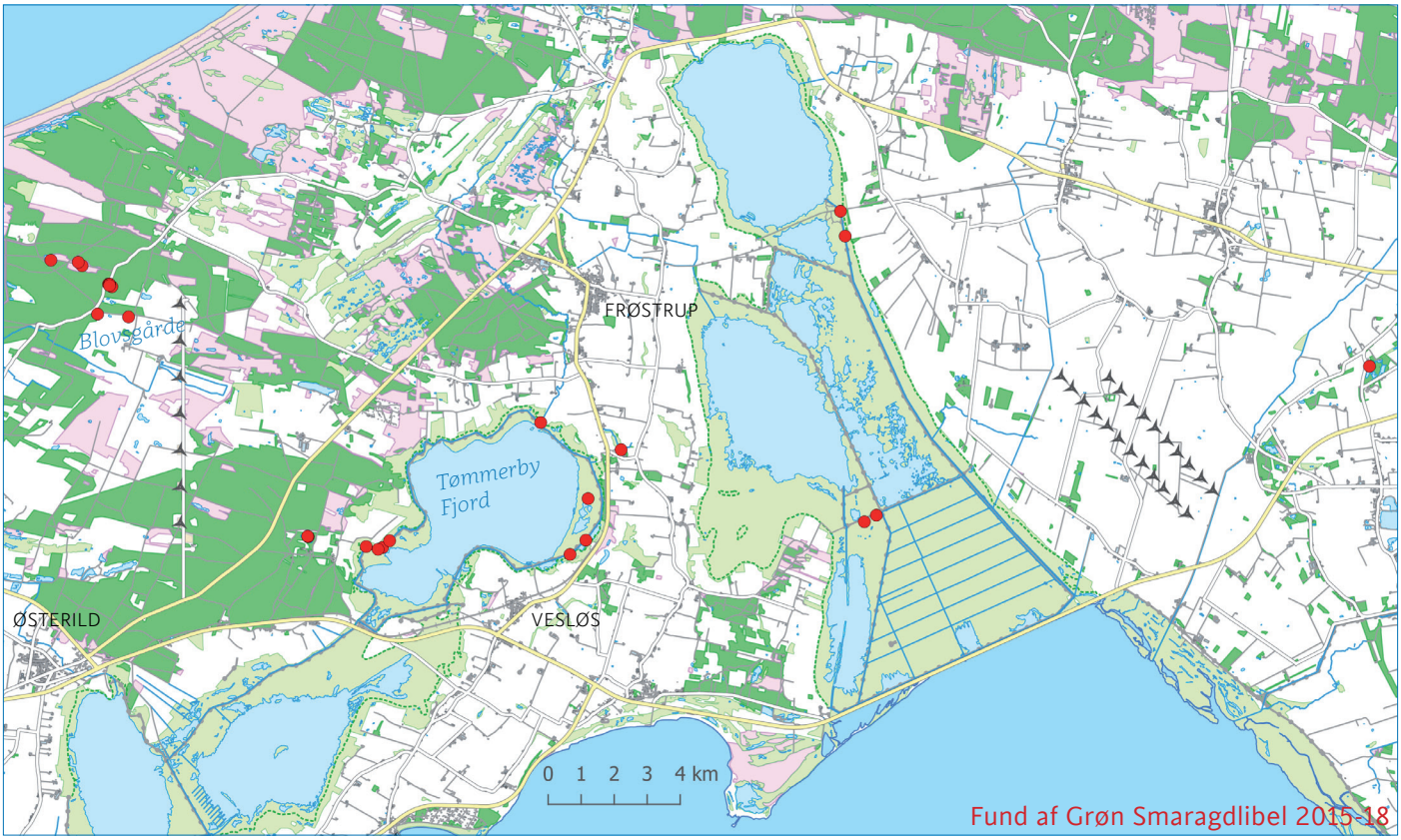

Fund af Grøn Smaragdlibel 2015-18

Glinsende Smaragdlibel

Vejlerne: arten optræder ret almindeligt i Tømmerby Ringkanal-systemet, inklusive strækningen nord for Arup Vejle. Derudover er arten fundet nogle få steder i de Østlige Vejler. Arten er en smule mere talrig end Grøn Smaragdlibel; ialt blev der registreret 23 individer i 2017 og 20 i 2018. Glinsende Smaragdlibel optræder ofte nær bevoksning, eksempelvis pilebuske. I lighed med mosaikguldsmede patruljerer hvert individ typisk langs en bestemt kanalstrækning eller rørbræmme.

Omkring Vejlerne: ses i nogle af småsøerne i tilknytning til klitplantagerne.

Flyvetid: hovedsageligt juli-august; i 2017 registreret 10/7-23/8, i 2018 væsentligt tidligere, 8/6-26/7.

Glinsende Smaragdlibel han, Lund Fjord

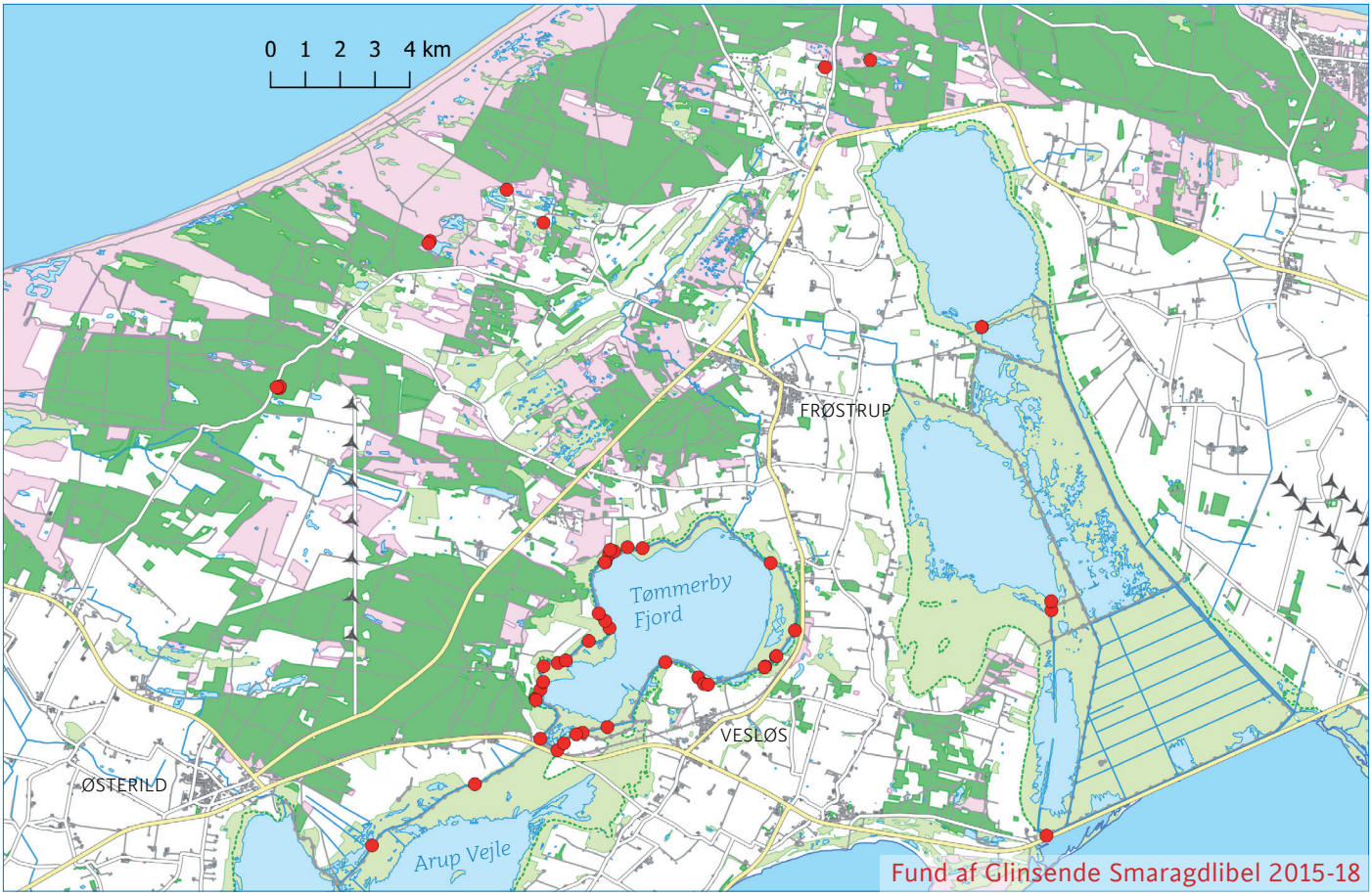

Fund af Glinsende Smaragdlibel 2015-18

Fireplettet Libel

Nyforvandlede Fireplettet Libel, Glombak

Vejlerne: Vejlernes mest talrige guldsmed er Fireplettet Libel, der fra klækningstidspunktet i maj visse steder kan forekomme i store sværme med op til over 100 individer. Særligt talrig i rørskovspartier i Selbjerg Vejle, Glombak og Bygholm Nord, men kan i øvrigt iagttages stort set overalt. Det er dog en relativt kort periode, at sådanne masseoptrædener kan ses. Der er tilsyneladende også store områder hvor bestanden er sparsom, eksempelvis langs Glombak-kanalen og kanalen langs nordsiden af Arup Vejle – men det kan skyldes, at den "rigtige dag" med masseoptræden ikke er ramt på kanoturene.
Eksempler på masseoptræden lige efter klækning sås 2/6 2017, hvor mindst 775 individer taltes langs Krapdiget, og 22/5 2018, hvor der på den samme strækning taltes 1445. Ialt blev der i 2017 registreret 1717 individer, mens arten i 2018 var endnu mere talrig; summen blev dette år på 2509.

Omkring Vejlerne: Fireplettet Libel er også meget almindelig i randområderne og kan træffes fouragerende langt fra vand (ofte samme steder som Stor Blåpil), men ses også ved mange småsøer og vandhuller.

Flyvetid: flyvetiden er ret koncentreret fra maj til juli; kun sjældent ses arten i august. I denne undersøgelse blev arten registreret 21/5-1/8 2017 og 8/5-26/7 2017. Se figur med fænologien illustreret.

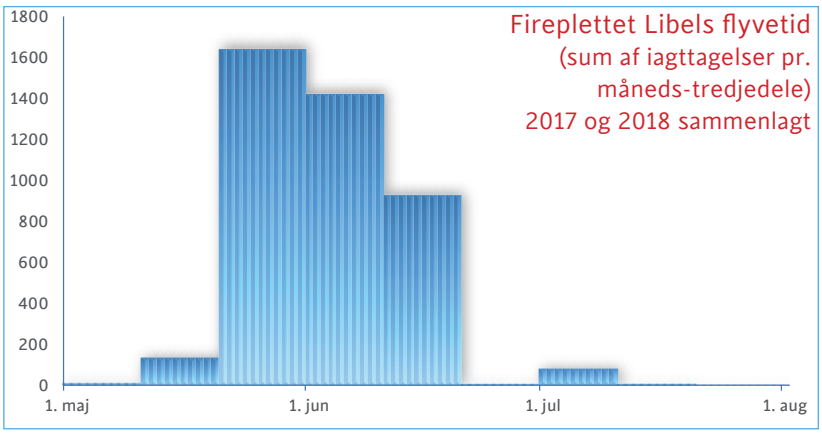

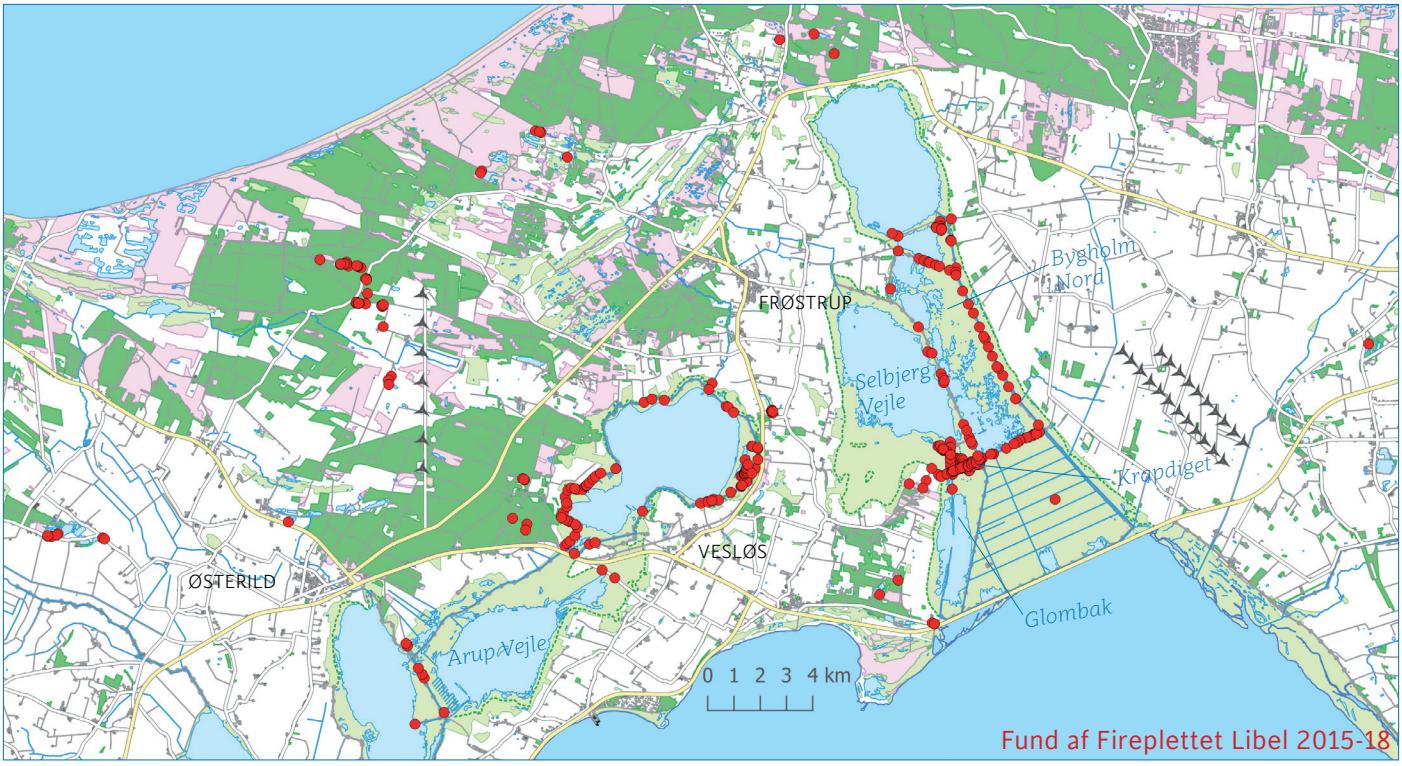

Fund af Fireplettet Libel 2015-18

Blå Libel

Vejlerne: med blot 5 individer iagttaget i 2017 og 16 i 2018 er Blå Libel ikke nogen almindelig art i reservatet. De fleste er iagttaget ved Tømmerby Ringkanal, derudover foreligger iagttagelser fra Dykkerslusen, Han Vejle og Krap-området. Det er svært at gennemskue hvad der er fælles for stederne, hvor arten forekommer, og hvorfor den ikke ses andre steder.

Omkring Vejlerne: Arten er mere talrig visse steder omkring Vejlerne, særligt er den iagttaget ved de fleste af de nyanlagte søer i Blovsgårde-området, som er blevet undersøgt. Her drejer det sig om vegetationsfattige søbredder, og ved nogle af søerne er der talt op til 15 dyr, heraf flere æglæggende.

Flyvetid: hovedsageligt fra midt maj til midt juli, de to undersøgelsesår er der registreret Blå Libel i perioderne 26/5-16/6 2017 og 23/5-12/6 2018.

Blå Libel hun, Tømmerby

Blå Libel han, Tømmerby

Fund af Blå Libel 2015-18

Stor Blåpil

Stor Blåpil hun og han, Tømmerby

Vejlerne: Stor Blåpil optræder markant anderledes end mange andre arter guldsmede. I Vejlerne er den ikke set så meget langs kanalerne (ret få Tømmerby Ringkanal, ingen i Glombak-kanalen, men mange ved mundingen af kanalen i Selbjerg Vejle). Til gengæld optræder den talrigt inde i rørskovssøer som Klaringerne i Tømmerby Fjord og Banansøen i Selbjerg Vejle. En "stikprøve" langs dele af Selbjerg Vejles østbred antyder, at arten også kan være almindelig langs de større søers rørskovsbredder.
Arten ses desuden ofte væk fra vand, og kan opleves siddende på veje, især grusveje (som Jernbanedæmningen og Østre Landkanal-vejen). Stor Blåpil blev set markant mindre talrigt i 2017 (sum af iagttagelser 89) end i 2018 (187).

Omkring Vejlerne: relativt talrigt forekommende langs grusveje tæt på Vejlerne (vejene til Røde Bro og Dykkerslusen, Skårup Odde-vejen m.fl.) og ved mindre søer og vandhuller. Ses ofte rastende på bygninger og skovbryn sidst på dagen på solbeskinnede steder i læ – f.eks. op til 26 samlede på ét sted i Tømmerby i 2017.

Flyvetid: hovedsageligt juni-august. I 2017 registreredes den i perioden 2/6-5/9, i 2018 var sæsonen markant tidligere, første sås 22/5 og sidste allerede 26/7.

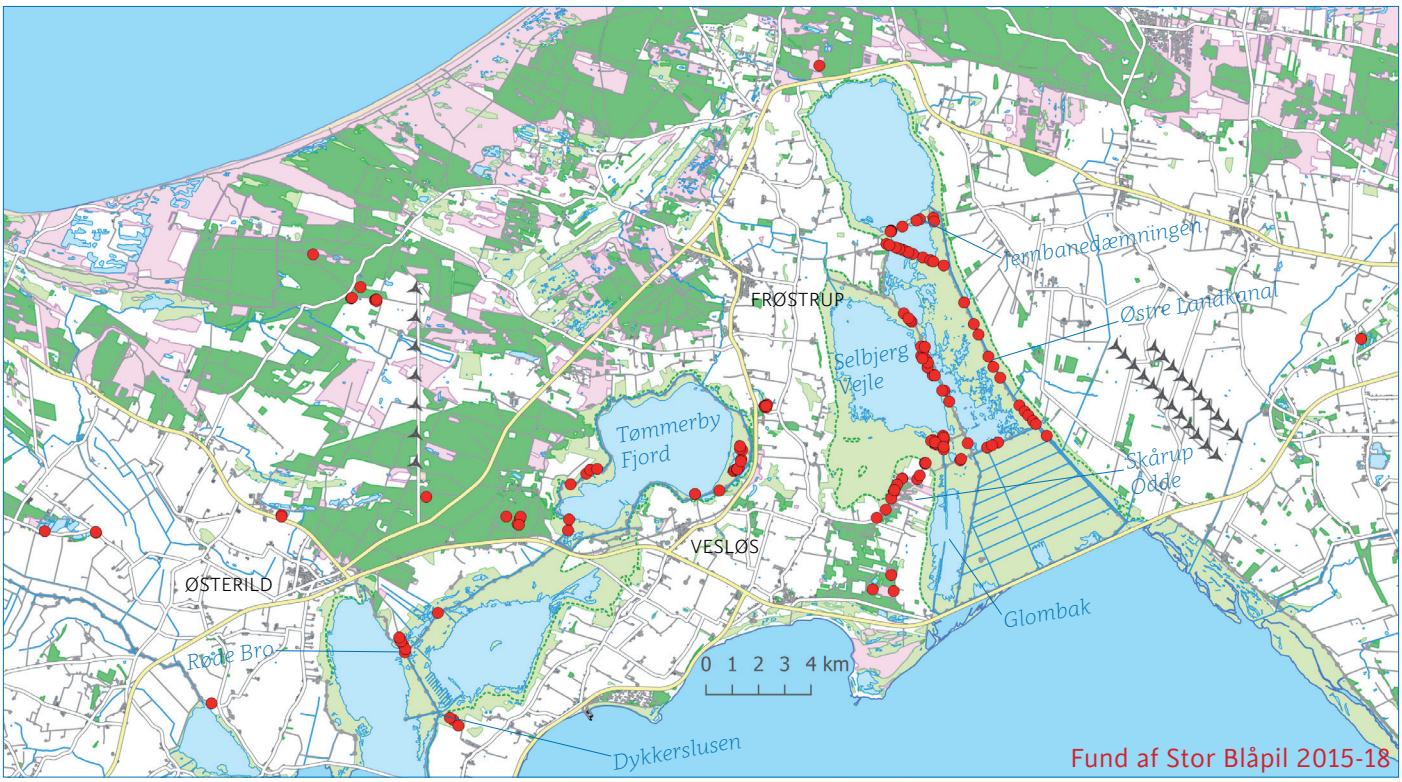

Fund af Stor Blåpil 2015-18

Lille Kærguldsmed

Lille Kærguldsmed han (og Almindelig Vandnymfe), ved Skærpensig vest for Glombak

Vejlerne: ikke registreret i reservatet.

Omkring Vejlerne: Lille Kærguldsmed har tilsyneladende ret specifikke habitatkrav, og den er kun fundet to steder i området: i en lille sø i hedeterræn ved Glædevej NW for Frøstrup (30 individer), samt ved heden vest for Glombak (op til tre hanner).

Flyvetid: juni-juli.

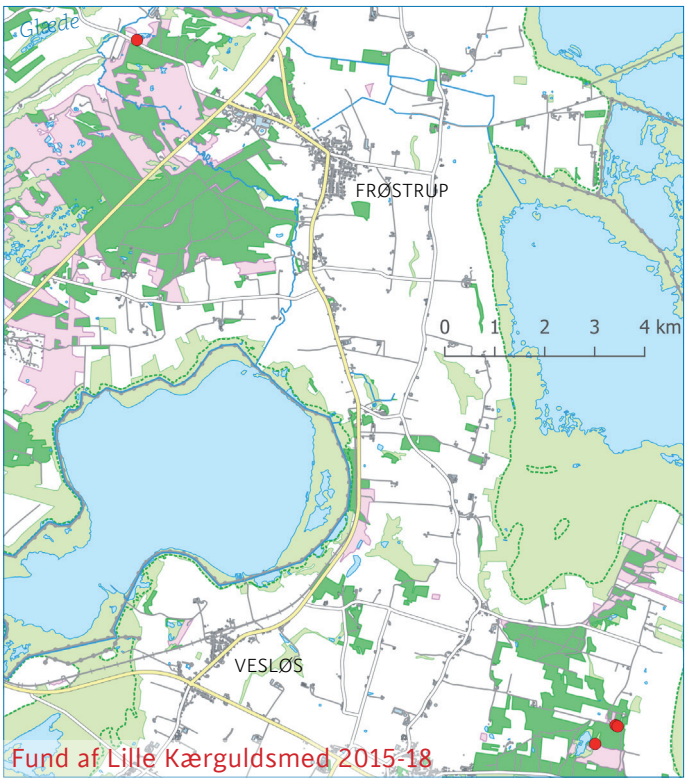

Fund af Lille Kærguldsmed 2015-18

Nordisk Kærguldsmed

Nordisk Kærguldsmed han, Glombak

Vejlerne: selv om Nordisk Kærguldsmed ligesom Lille Kærguldsmed mest er kendt fra næringsfattige miljøer, så har arten tilsyneladende en fast bestand i den frodige sump omkring søerne ved Krapdiget (mest i Glombak, men også i Krapsøen). Her registreredes i 2017 blot et enkelt eksemplar, mens der i 2018 i en kort periode på 14 dage i maj sås i alt 36 individer, heraf bl.a. en han og hun i parring.
Klaringerne i Tømmerby Fjord med holme bestående af Bukkeblad ligner en habitat, som også ville kunne tilfredsstille kærguldsmede, men der sås ingen under besøgene her.

Omkring Vejlerne: fundet ved flere af de næringsfattige og nyetablerede søer i Hjardemål Klit/Blovsgårde-området.

Flyvetid: især maj-juni, fundene i 2018 var alle fra perioden 8/5-22/5.

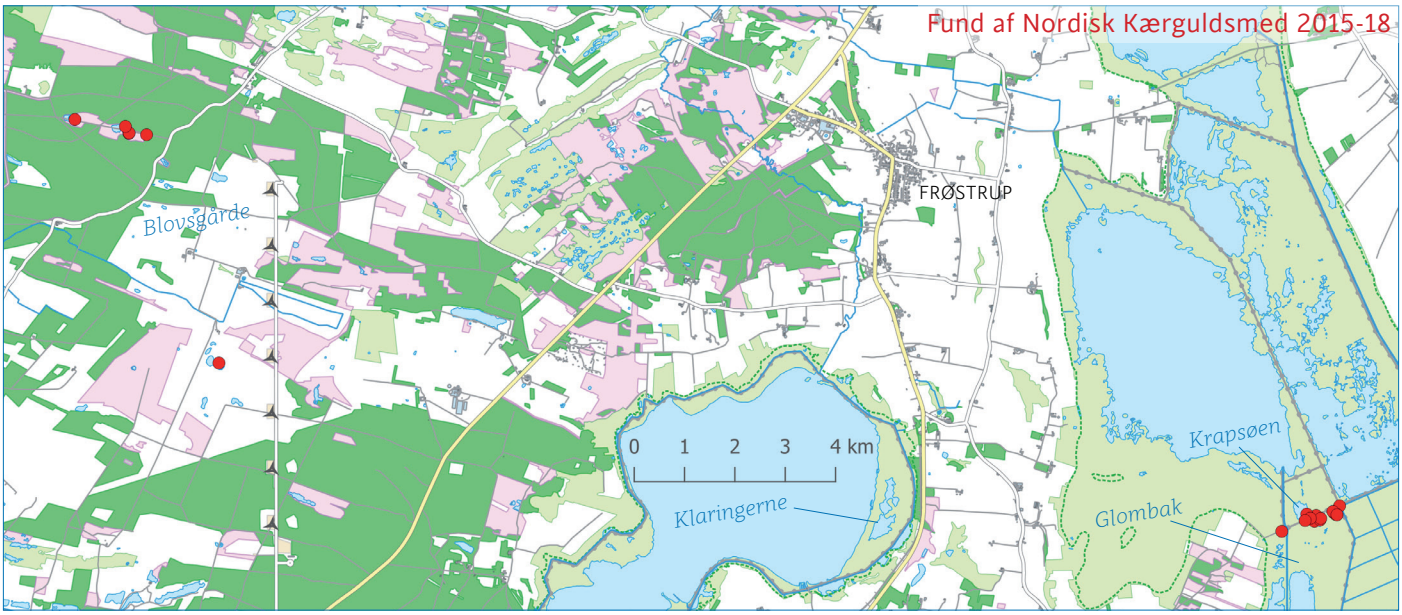

Sort Hedelibel

Sort Hedelibel par i parring, Tømmerby

Vejlerne: ingen registreringer i reservatet.

Omkring Vejlerne: forekommer meget spredt, mest (men ikke kun) i næringsfattige miljøer. Ingen steder er den registreret i større antal. Er fundet ved heden vest for Glombak, i Østerild Plantage, i Hjardemål Klit/Blovsgårde-området, i Glæde og i Lild Klitplantage. Desuden ret atypisk ved en kunstig gravet dam med frodig vegetation (dunhammer, iris etc.) i Tømmerby tæt på Vejlerne.

Flyvetid: juli-september.

Fund af Sort Hedelibel 2015-18

Blodrød Hedelibel

Blodrød Hedelibel han, heden ved Glombak

Vejlerne: som andre hedelibeller er arten først og fremmest tilknyttet heder med næringsfattige søer, men den kan dog også træffes mere næringsrige steder som Vejlerne. Her er forekomsterne ret sporadiske og fåtallige, der er blot registreret 17 individer i 2017 og 9 i 2018.

Omkring Vejlerne: arten ses i mange forskellige miljøer og er ret talrig.

Flyvetid: hovedsageligt juli-september, i Vejlerne fundet 6/7-2/9 i 2017, og 3/7-29/8 i 2018.

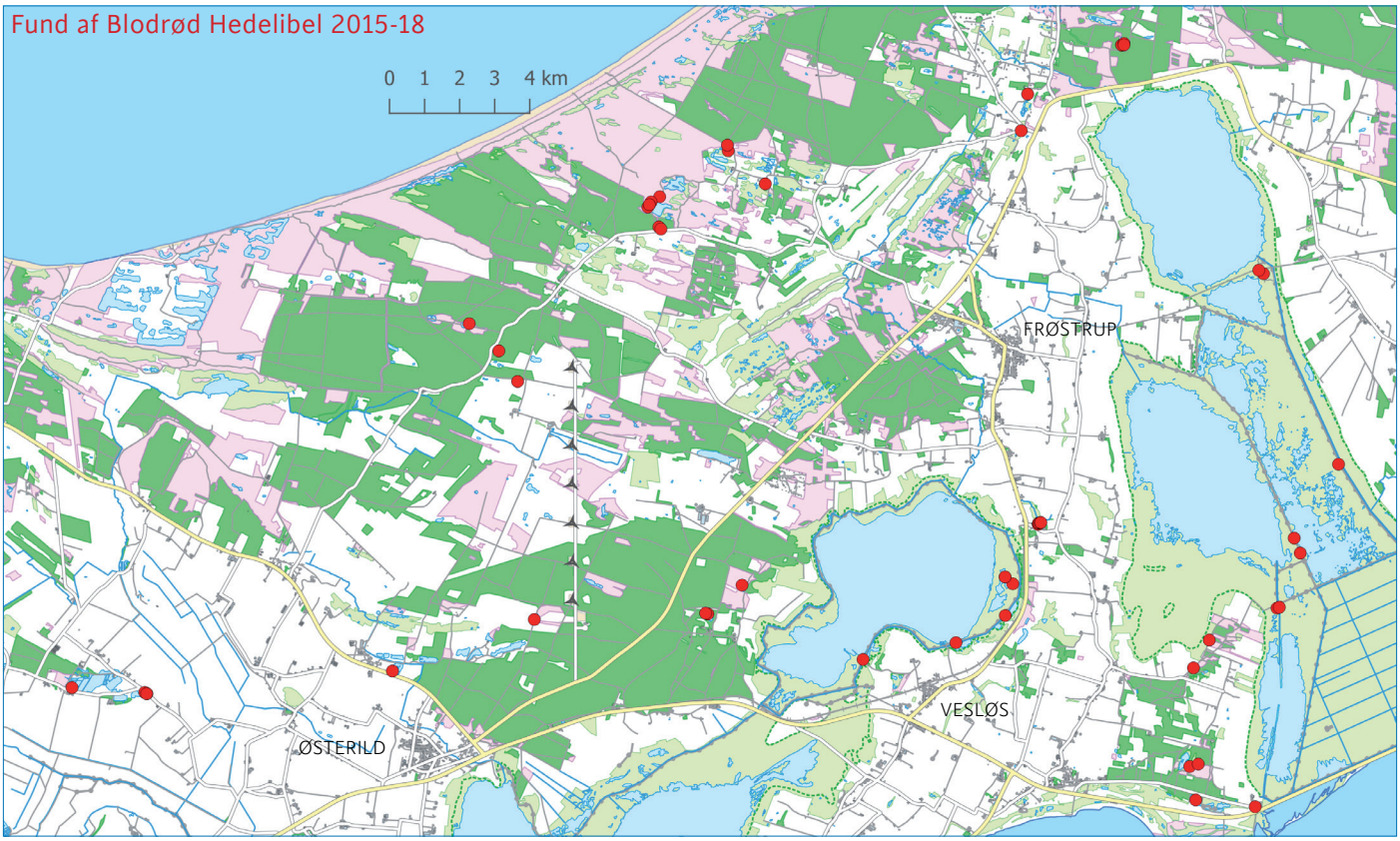

Gulvinget Hedelibel

Gulvinget Hedelibel hun, Tømmerby Fjord

Vejlerne: arten var egentlig uventet i Vejlerne, da området ikke byder på så megen egnet habitat for hedelibeller. Desuden optræder Gulvinget Hedelibel i hele landet meget sporadisk, hvor der nogle år ses meget få, hvilket var tilfældet i 2017. Andre år (med indflyvning fra syd) kan arten nærmest optræde invasionsagtigt. Et sådant invasionsår blev 2018, og der sås et enkelt individ (en hun) ved Maskinhuset, Tømmerby Fjord, den 26/7, ét af de første eksemplarer som blev registreret i den landsdækkende invasion, som stod på de kommende to måneder.

Omkring Vejlerne: i alt fire eksemplarer (hanner) blev registreret i Østerild Klitplantage, ved Tovsig og i Blovsgårde, i dagene 24/8-29/8 2018.

Som illustration af svingningerne i forekomster fra år til år kan nævnes, at der til Naturbasen fra hele Danmark blev rapporteret 54 individer fordelt på 15 observationer i 2017, men der under invasionen 24/7-23/9 2018 blev rapporteret 621 individer fordelt på 204 observationer.

Flyvetid: juli-september.

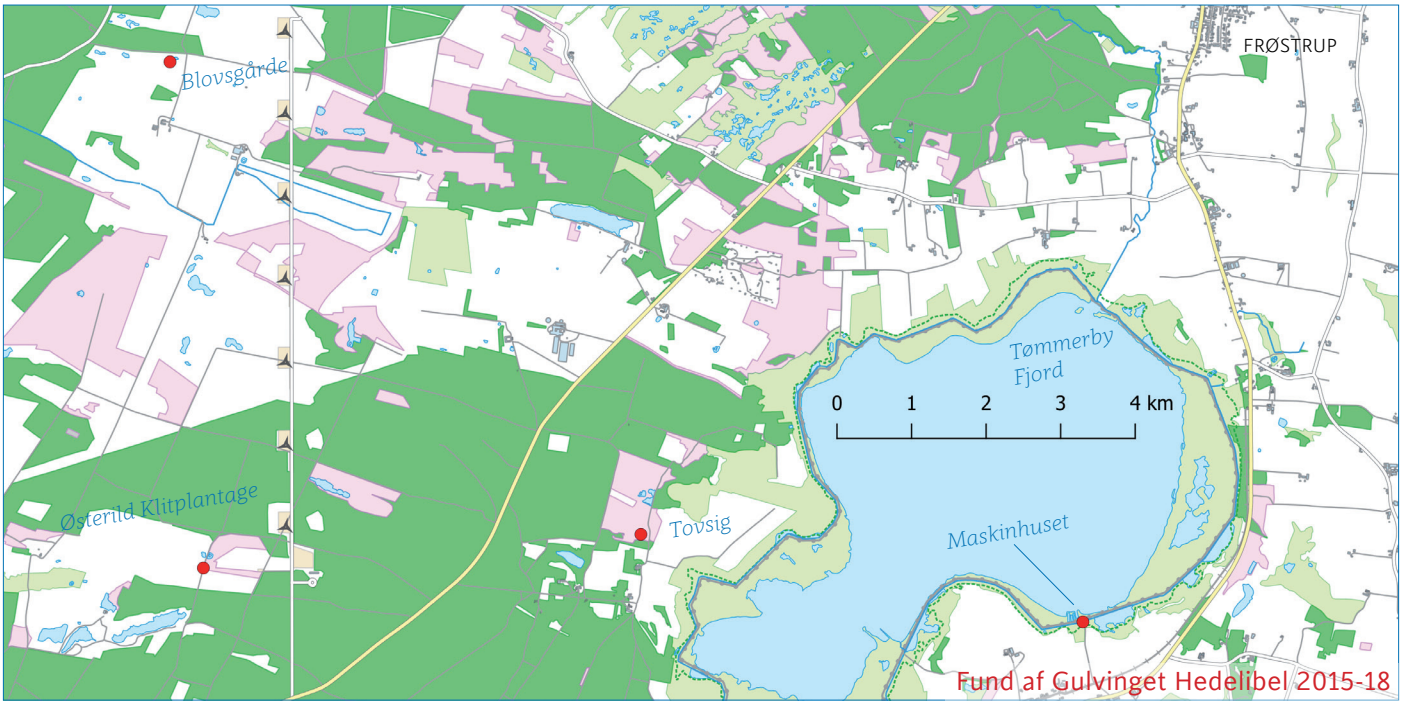

Fund af Gulvinget Hedelibel 2015-18

Stor Hedelibel

Stor Hedelibel han, Skårup Odde

Vejlerne: sikkert artsbestemte Stor Hedelibel er blot registreret i 9 tilfælde i 2017 og 3 i 2018, alle langs digerne i de Østlige Vejler.

Omkring Vejlerne: registreret meget sporadisk i Østerild Klitplantage og Blovsgårde.

Flyvetid: juli-oktober, fundene fra Vejlerne er gjort mellem 25/7 og 3/10.

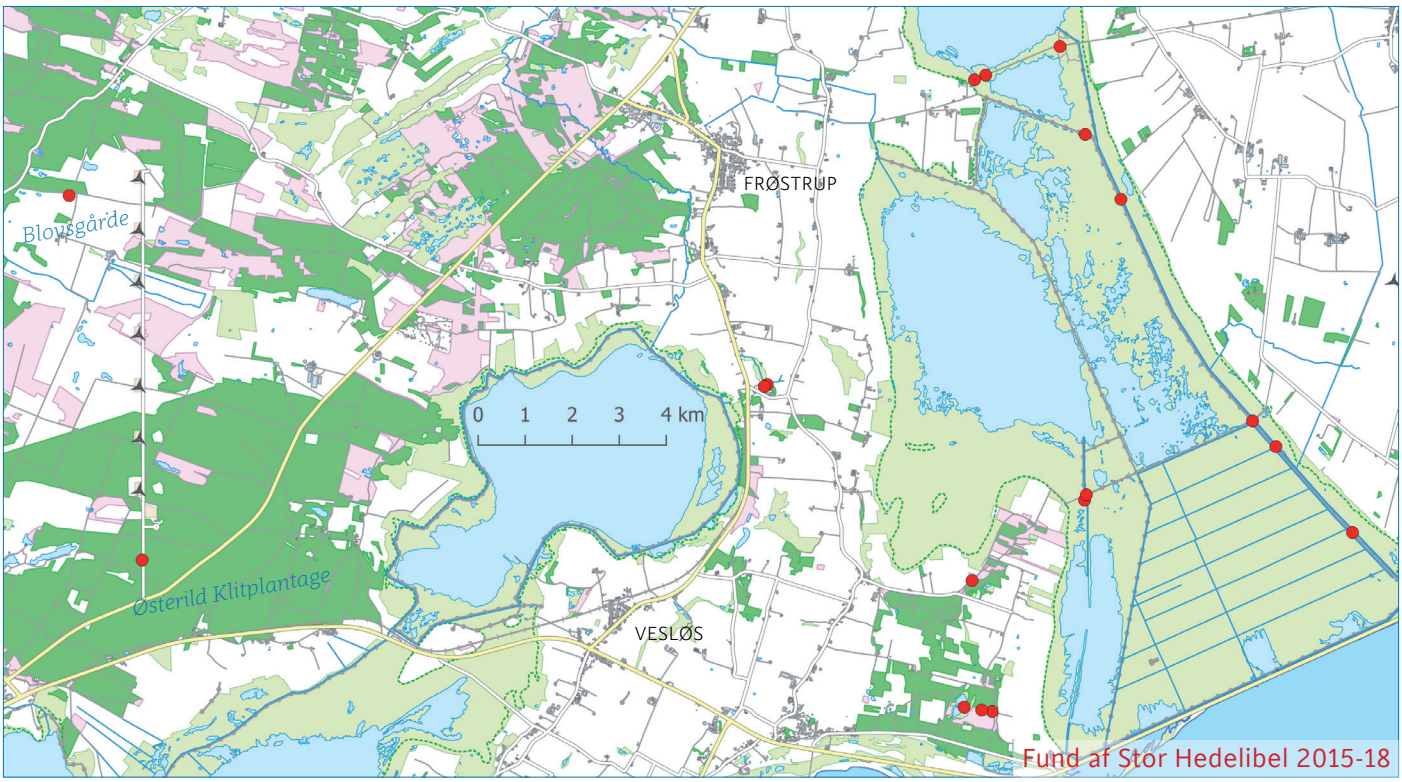

Fund af Stor Hedelibel 2015-18

Almindelig Hedelibel

Almindelig Hedelibel hun, Skårup Odde

Vejlerne: endnu mere sporadisk registreret end Stor Hedelibel, med 7 fund i 2017 og 1 i 2018, på steder som ligner fundstederne for "søsterarten". Der er altså ingen pålidelig habitatmæssig adskillelse af arterne.

Omkring Vejlerne: fundet meget sporadisk, vest for Glombak og i Blovsgårde.

Flyvetid: juli-september.

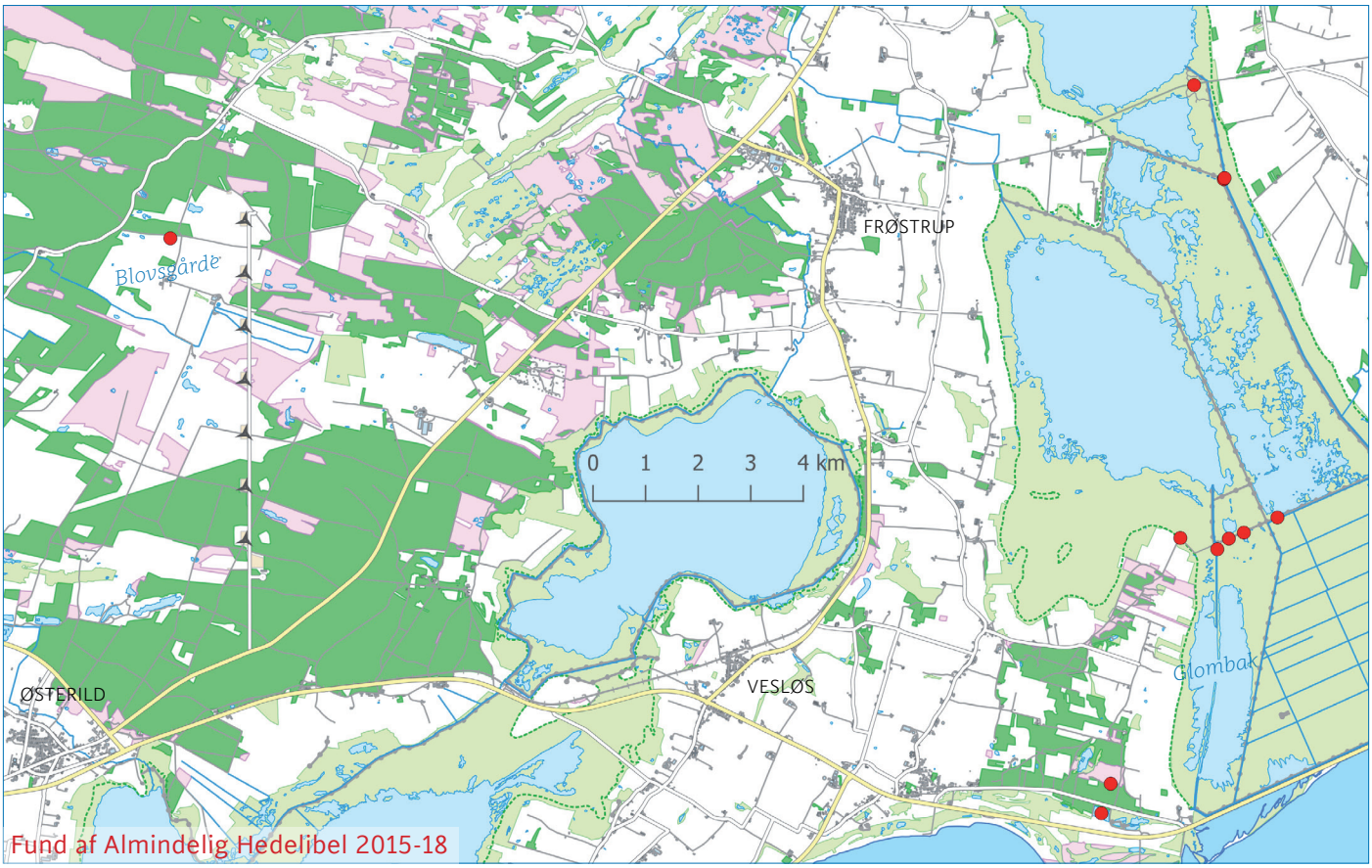

Fund af Almindelig Hedelibel 2015-18

Hedelibel sp.

Stor Hedelibel hun, Bygholm Vejle

Vejlerne: hvis hedelibeller ikke ses siddende, så visse detaljer kan studeres i kikkert, kan artsbestemmelse være vanskelig. Derfor har de fleste hedelibeller, som er registreret under kanoturene, samt også en del set på gåture på digerne, ikke kunnet artsbestemmes med sikkerhed. Det drejer sig om i alt 45 individer i 2017 og 34 i 2018. Der er i de fleste tilfælde tale om enten Stor eller Almindelig Hedelibel, men tallene kan også inkludere enkelte Blodrød Hedelibel. Dyrene er set spredt i hele Vejlerne.

Omkring Vejlerne: ikke-bestemte hedelibeller er ikke noteret konsekvent udenfor Vejlerne.

Flyvetid: registreret 3/7-1/10. De tidligste (første tredjedel af juli) har med stor sandsynlighed drejet sig om Stor Hedelibel.

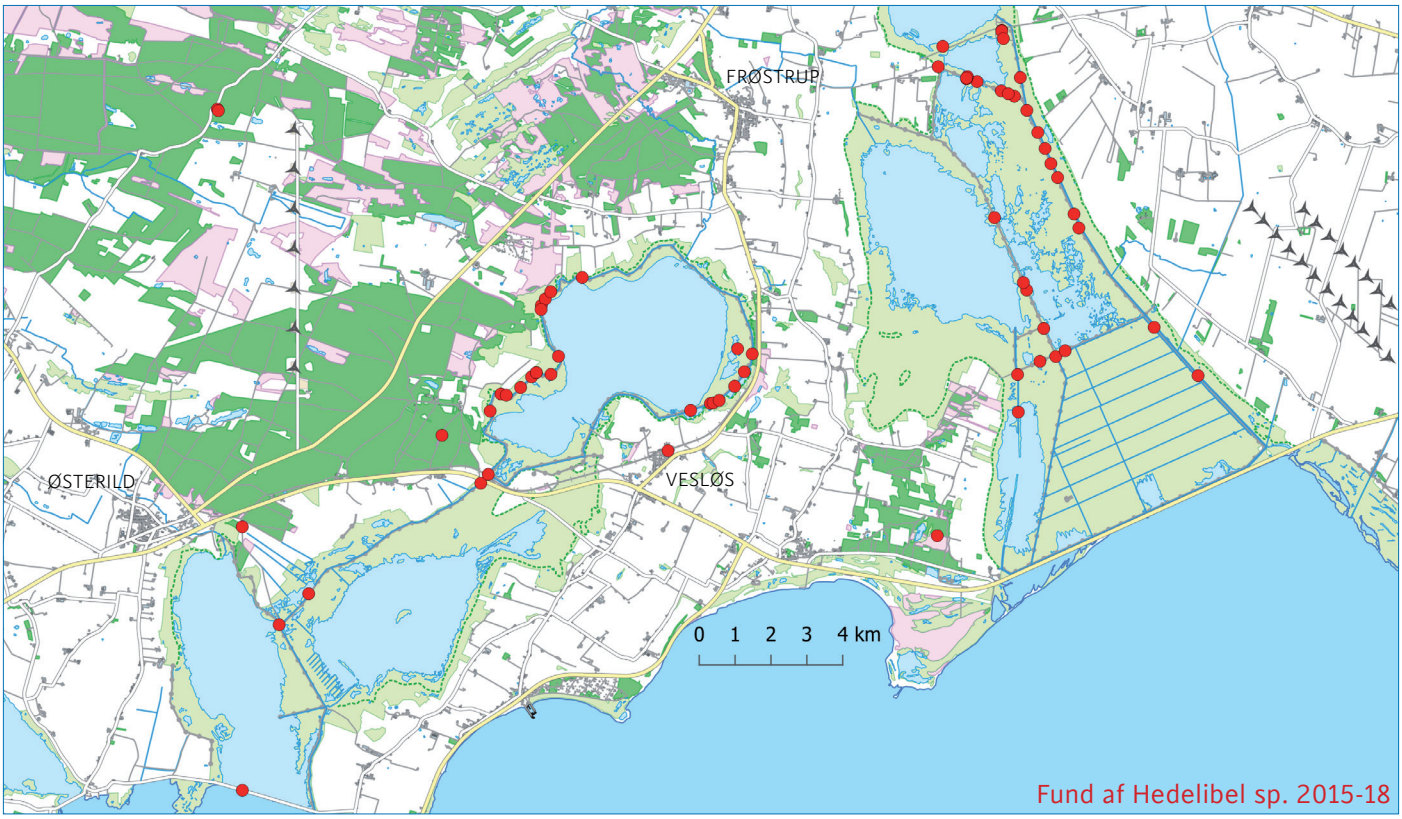

Fund af Hedelibel sp. 2015-18

Litteratur

Her er kun nævnt et par af de bedste guider til feltbestemmelse, samt en bog som fokuserer på guldsmedes økologi og levevis under danske forhold.

Dijkstra, K.-D. B. & R. Lewington 2006: Field Guide to the Dragonflies of Britain and Europe including western Turkey and north-western Africa. – British Wildlife Publishing. ISBN 97809531399-4-1.

Galliani, C., R. Scherini & A. Piglia 2017: Dragonflies and Damselflies of Europe. A scientific approach to the identification of European Odonata without capture. – WBA Handbooks. ISBN 97888903323-6-4.

Nielsen, O. F. 1998. De danske guldsmede. – Apollo Books. ISBN 9788788757-21-7.

Indhold

Indledning 1
Artsgennemgang 3

Blåbåndet Pragtvandnymfe . . . 3
Almindelig Kobbervandnymfe . 4
Sortmærket Kobbervandnymfe 5
Stor Farvevandnymfe 6
Lille Farvevandnymfe 7
Almindelig Vandnymfe 8
Flagermusvandnymfe 9
Hesteskovandnymfe 10
Spydvandnymfe 12
Månevandnymfe 13
Huevandnymfe 14
Rødøjet Vandnymfe 16
Lille Rødøjet Vandnymfe 17
Rød Vandnymfe 18
Efterårs-Mosaikguldsmed 19
Kileplet-Mosaikguldsmed 20
Brun Mosaikguldsmed 21
Blå Mosaikguldsmed 22
Grøn Mosaikguldsmed 23
Siv-Mosaikguldsmed 25
Baltisk Mosaikguldsmed 26
Håret Mosaikguldsmed 28
Stor Kejserguldsmed 29
Grøn Smaragdlibel 31
Glinsende Smaragdlibel 32
Fireplettet Libel 33
Blå Libel 34
Stor Blåpil 36
Lille Kærguldsmed 37
Nordisk Kærguldsmed 38
Sort Hedelibel 39
Blodrød Hedelibel 40
Gulvinget Hedelibel 41
Stor Hedelibel 42
Almindelig Hedelibel 43
Hedelibel sp. 44

Litteratur 44

Sumpvegetation ved Tømmerby Ringkanal, en af de artsrigeste guldsmedehabitater i Vejlerne